

Дневникъ

(стенографски)

на

XVII^{то} обикновено Народно събрание.

Трета редовна сесия

45 заседание, понеделникъ, 19 февруарий 1917 г.

(Открито отъ подпрѣседателя д-ръ и Момчиловъ въ 3 ч. и 40 м. слѣдъ пладне)

Прѣседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: (Звъни)
Г. секретарь ще прочете списъка на г. г. народнитѣ прѣдставители.

Секретарь д-ръ Д. Димитровъ: (Прочита списъка. Отсѣствуватъ г. г. народнитѣ прѣдставители: Георги Абаджиевъ, Мехмедъ Джелалъ Абединъ, Михайлъ Аврамовъ, Захари Ангеловъ, Димитъръ Арнаудовъ, Щерю Атанасовъ, Милко Бечевъ, Христо Божики, Константинъ Бозвелиевъ, Григоръ Василевъ, Сѣбо Георгиевъ, Тодоръ Георгиевъ, Георги Голевъ, Петъръ Даскаловъ, Димитъръ Джанкардашилийски, Александъръ Димитровъ, Гочо Димовъ, Василъ Димчевъ, Константинъ Досевъ, Тодоръ Димчевъ, Младенъ Златковъ, Георги Кирковъ, Илия Кирковъ, Радой Козаровъ, Величко Кознички, Захари Кръстевъ, Ангелъ Кундалевъ, Никола Ненчовъ, Георги Поповъ, Георги Поцковъ, Христо Радойковъ, д-ръ Еню Разпоповъ, Сабри Бей Салимовъ, Иванъ Симеоновъ, д-ръ Паскалъ Табурновъ, Димитъръ Тошковъ, Хашимъ бей, д-ръ Андрей Ходжовъ и Крумъ Чапрашиковъ).

Прѣседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: Отъ 244 народни прѣдставители отсѣствуватъ 89; има излице нужното число.

Обявявамъ заседанието за открито.

Съобщавамъ на Народното събрание, че въ бюрото е постѣпило отъ централния комитетъ на хигиеническия съвѣтъ нужното количество екземпляри отъ отчета за неговата дѣятелностъ, които ще се раздадатъ на народното прѣдставителство.

Шуменскиятъ народенъ прѣдставителъ г. Радой Козаровъ моли да му се разрѣши 15-дневенъ отпускъ по болѣзненни причини. Които отъ г. г. народнитѣ прѣдставители сѣ съгласни да се удовлетвори молбата на народния прѣдставителъ г. Козаровъ, моля, да си вдигнатъ ржката. Болшинство.

Кюстендилскиятъ народенъ прѣдставителъ г. Величко Кознички съ телеграма моли по причина смъртта на сестра му да му се разрѣши 10-дневенъ отпускъ. Които отъ г. г. народнитѣ прѣдставители сѣ съгласни, моля, да си вдигнатъ ржката. Болшинство.

Сѣщо така търновскиятъ народенъ прѣдставителъ г. Захари Ангеловъ моли поради смъртенъ случай въ сѣмейството му да му се разрѣши 5-дневенъ отпускъ. Които отъ господата сѣ съгласни, моля, да си вдигнатъ ржката. Болшинство.

Врачанскиятъ народенъ прѣдставителъ г. Дамянъ Лихарски по уважителни домашни причини моли да му се разрѣши 6-дневенъ отпускъ. Понеже този отпускъ е отъ компетентността на бюрото, бюрото му разрѣшава.

Постѣпилъ е отъ Министерството на финанситѣ законопроектъ за допълнение на закона за извънреденъ свръхсметенъ кредитъ отъ 50.000.000 л. за военни нужди отъ 29 септемврий 1912 г. и за разрѣшение построяването на фабрики за бойни припаси и оръжия.

Отъ Министерството на вътрѣшнитѣ работи и народното здраве — прѣдложение за назначаване на общинска служба чуждия подданикъ Богославъ Шиглеръ.

Тѣзи законопроекти ще бждатъ раздадени на г. г. народнитѣ прѣдставители и своеврѣменно поставени на дневенъ редъ за разглеждане.

Пристапиме къмъ разглеждане въпроситѣ, поставени на дневенъ редъ.

На пръвъ дневенъ редъ имаме трето четене на законопроекта за измѣнение чл. 5 отъ закона за повдигане копринената индустрия въ царството.

Г. секретарь ще го прочете.

Секретарь д-ръ Д. Димитровъ: (Чете)

„ЗАКОНЪ

за измѣнение на чл. 5 отъ закона за повдигане копринената индустрия въ царството.

Членъ единственъ. Чл. 5 отъ закона за повдигане копринената индустрия въ царството се измѣнява така:

„Деньтъ, въ който ще започне разнасянето на бубеното сѣме и прѣдаването му на бубохранителитѣ, се опрѣдѣля за всѣка областъ съ еднакви климатически условия, съ заповѣдь отъ министра на земледѣлието и държавнитѣ имоти, която заповѣдь се публикува своеврѣменно въ „Държавенъ вѣстникъ“ и разгласява чрѣзъ околийскитѣ началници. До този день сѣмето трѣбва да се пази въ специални зимовници или въ сухи стан съ сѣверно изложение, ниска и постоянна температура“.

Прѣседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: Които приематъ прочетения законопроектъ на трето четене, моля, да си вдигнатъ ржката. Болшинство.

Слѣдва трето четене на законопроекта за измѣнение обнародвания въ „Държавенъ вѣстникъ“, брой 54/1911 г., законъ за измѣнение закона за разрѣшение на Горноорховската и Тетевенската градски общини да сключатъ заемъ.

Секретарь д-ръ Д. Димитровъ: (Чете)

„ЗАКОНЪ

за изменение обнародвания въ „Държавен вестникъ“, брой 54/1911 г., законъ за изменение закона за разрешаване на Горноорховската и Тетевенската градски общини да сключатъ заеми.

Членъ единственъ. Чл. 22 отъ закона за изменение „б) л. в на чл. 3 отъ закона за разрешаване на общинитъ въ градоветъ: Горна-Орховица и Тетевенъ да сключатъ заеми“ се изменя въ следната смисълъ; „срѣдствата отъ заема ще се употребятъ 40.000 л. за построяване ново училищно здание въ гр. Тетевенъ“.

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: Които приематъ прочетения законопроектъ на трето четене, моля, да си вдигнатъ ржката. Болшинство.

Слѣдва трето четене на законопроекта за изменение обнародвания въ „Държавен вѣстникъ“, брой 156/1914 г., законъ за изменение чл. 3 буква в отъ закона за разрешение на общинитъ: Врачанска, Ескиджумайска и други да сключатъ заеми.

Секретаръ д-ръ Д. Димитровъ: (Чете)

„ЗАКОНЪ

за изменение обнародвания въ „Държавен вѣстникъ“, брой 156/1914 г., законъ за изменение чл. 3 буква В отъ закона за разрешение на общинитъ: Врачанска, Ескиджумайска и други да сключатъ заеми.

Чл. 1. Буква в на членъ единственъ отъ закона за изменение чл. 3 буква в отъ закона за разрешение на общинитъ: Врачанска, Ескиджумайска и други да сключатъ заеми се изменява така: 39.500 л. отъ прѣдначениятъ за снабдяване града съ чиста вода за пиене 40.500 л. се взематъ взаимнообразно за изплащане заплатитъ на щатнитъ чиновници и служаци при Ескиджумайската община.

Чл. 3. Слѣдъ като Ескиджумайската община се улесни съ срѣдства отъ общински приходи, сумата 39.500 л. ще остане за нейното прѣдначение съгласно обнародвания въ „Държавен вѣстникъ“, брой 156/1914 г. законъ за изменение чл. 3 буква в отъ закона за разрешение на общинитъ: Врачанска, Ескиджумайска и други да сключатъ заеми.“

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: Които приематъ прочетения законопроектъ на трето четене, моля, да си вдигнатъ ржката. Болшинство.

Слѣдватъ разискванията по законопроекта за изменение и отмѣнение нѣкои членове отъ закона за устройството на сѣдилищата.

Има думата г. д-ръ Петъръ Джидровъ.

Д-ръ П. Джидровъ: (Отъ трибуната) Г. г. народни прѣдставители! Ние обсъждаме измененията на закона за устройството на сѣдилищата, които изменения ни се прѣдлагатъ отъ Министерството на правосѣдието. При дебатитъ по бюджета азъ изтъкнахъ, че не само тамъ, при перата на бюджета, но и при законодателството по всѣко министерство се съзира неговата политика, политиката на държавата въ тоя отрасълъ. Имайки прѣдъ видъ тѣзи прѣдложения на г. министра на правосѣдието, тогава още азъ казахъ, че ние сме останали твърдѣ надирѣ отъ всѣка реформена акция, даже не сме прѣдприели една реформа, която се налага отъ войната, а отиваме въ едно законодателство, което не е нищо друго, освѣнъ повръщане на старото положение, което всички партии въ България искаме отдавна да бѣде погребано.

Три сѣ областитъ споредъ мене, въ които се изчерпва прѣдложението на г. министра на правосѣдието за изменение и допълнение закона за устройството на сѣдилищата. На първо мѣсто измененията се отнасятъ до намаление ценза на сѣдебния персоналъ; на второ мѣсто се касаятъ до чисто министерското назначаване на сѣдитѣ, което значи прѣмахването на институциитъ, които сѣ установени отъ 1911 г. — висшиятъ сѣдебенъ съвѣтъ и таблицата; на трето мѣсто измененията се касаятъ до принципа за несмѣняемостта на сѣдитѣ. Мотивитъ, съ които се съпровождатъ тѣзи изменения въ тѣзи области, г. г. народни прѣдставители, сѣ твърдѣ кратки, ясни и при удобенъ случай ще бѣдатъ посочени отъ мене. Не подлежи, обаче, на съмнѣние, че г. министърътъ излиза прѣдъ народното прѣдставителство съ тѣзи изменения, като ги мотивира съ

нуждата да се подбере персоналъ за новоосвободенитъ земи, една нужда, която, ако я разгледаме отдѣлно, изолирано, ще трѣбва да я признаемъ за голѣма и, слѣдователно, това законодателство се налага отъ тая безспорна нужда. И на трето мѣсто единъ сериозенъ мотивъ, който въ втората си частъ е този, че институтътъ за назначаване и повишаване на сѣдитѣ чрѣзъ висшия сѣдебенъ съвѣтъ, като неотговоренъ факторъ — така даже се казва въ мотивитъ — не оправда възлаганитъ надежди, и ще трѣбва отговорниятъ прѣдъ Парламента министъръ на правосѣдието да поеме и назначението на порсонала. Съ други думи, г. министърътъ иска да се прѣмахне оная гаранция, която въ 1911 г., по решението на Парламента, се установи за защита на правосѣдното дѣло у насъ. Г. г. народни прѣдставители! Азъ нѣмамъ намѣрение да бѣда дългътъ; материята е позната на всички ви, а всички сме заинтересовани въ правосѣдното дѣло. Не е днесъ моментътъ и не съмъ дошълъ да посочвамъ на г. министра необходимитъ, даже корени реформи въ правосѣдното дѣло и да го упрѣквамъ отъ гледището на моитъ принципи за това, което той прави, а искамъ да се спра въ този моментъ на ония изменения, които не се прѣдставляватъ, които не се искатъ, и да видимъ доколко тѣ отговарятъ на надеждитъ, които възлага г. министърътъ, и доколко тѣ ще бѣдатъ полезни за българската държава.

Най-напрѣдъ голѣмиятъ мотивъ е този: (Чете) „Нуждата за по-скорошното уреждане на сѣдебната частъ въ новоосвободенитъ земи е очевидна. Особено неотложна се явява нуждата за назначаване на мирови сѣдии и нотариуси въ тия земи, за да се не спира извършването и засвидѣтелствуването поне на най-обикновенитъ актове на гражданския животъ“. Това като се има прѣдъ видъ, г. министърътъ казва: „Дайте ми възможность чрѣзъ изменението на закона да назнача мирови сѣдии и нотариуси толкова, колкото ми трѣбватъ въ Македония и Моравската областъ, за да не се спира гражданскиятъ животъ“. Г. г. народни прѣдставители! Този мотивъ сериозенъ ли е, правдивъ ли е най-напрѣдъ? Какво ще търсятъ тѣзи нотариуси и мирови сѣдилища въ новитъ земи? Ако, г-да, докато трае войната, ние ще трѣбва да намѣримъ единъ органъ, който да засвидѣтелствува подписитъ на десетки хора — да не кажа единици — на едно пълномощие или на други документи, които се прѣдставятъ за нуждитъ на гражданския животъ, не остава нищо друго — и г. министър-прѣдседателятъ ще се съгласи съ това — освѣнъ да дадемъ на респективнитъ коменданти правото да завѣрвяватъ подписи като една изключителна норма въ единъ изключителенъ моментъ. Шомъ като единъ комендантъ е натоваренъ съ тази работа — да завѣрвява подписи — той ще бѣде удостоуверенъ върху истинността на хората, които слагатъ подписитъ си по начина, по който се удостоуверява нотариусътъ, и въпросътъ се изчерпва, безъ държавата да дава единъ сантимъ, и вие ще имате удовлетворение на тази нужда, която г. министърътъ съзира. Или, ако не искате комендантитъ, понеже сѣ военна властъ, вие имате граждански чиновници, ще натоварите онѣзи граждански или онзи воененъ чиновникъ, както ви е удобно, съ една особена служба, безъ да плаща държавата на 50—100—200 мирови сѣдии въ разнитъ центрове, малки и голѣми, да завѣрвяватъ подписитъ, както се казва въ мотивитъ, и да обръменятъ държавното съкровище съ толкова много пари. Азъ мисля, че този мотивъ, който се изтъква въ законопроекта, е мотивъ неправдивъ, не може да убѣди никого, че гражданскиятъ животъ би спрѣлъ въ новитъ земи, доколкото той е възможенъ, ако не се назначатъ нотариуси и мирови сѣдии.

Второ. Г. г. народни прѣдставители! Ние се питаемъ: има ли граждански такъвъ животъ, който да налага тия държавни институти, нотариуси и мирови сѣдии, въ новоосвободенитъ земи, въ Македония и Моравско. Хората тамъ купуватъ-продаватъ — да, това го знаемъ, но поради условията на живота, и тия сдѣлки на движими вещи сѣ ограничени, а и нотариусътъ по нашия законъ не се призовава при сдѣлките по купко-продажба на движими вещи. Нотариусътъ функционира при ония актове, които трѣбва да бѣдатъ нотариални подъ страхъ на недѣйствителностъ, а такива сѣ прѣхвърляне правото на собственостъ или поставяне тежести върху недвижима собственостъ. Е добръ, питамъ азъ: има ли условия въ новоосвободенитъ земи, за да се развива такъвъ граждански животъ, може ли правителството да каже, че има такива условия, когато само то още стои подъ едно запрѣщение, съществуващо, струва ми се, още отъ миналия режимъ, споредъ което продажби и покупки на недвижими имоти въ новоосвободенитъ земи

не се признават за действителни сдѣлки. Ще рече, че хората не могат да купуват и продават; нѣщо повече, правителството не би трѣбвало да поощрява такива продажби въ новитѣ земи, защото ние знаемъ каква е нуждата тамъ за пари. Когато единъ хлѣбъ коштува 2-3 л., когато единъ килограмъ брашно струва толкова, а на нѣкои мѣста до 10 л., когато единъ килограмъ солъ струва 15-17 л., когато килограмъ захаръ струва 20 л. и при тѣзи чрѣзмѣрно високи цѣни нито гражданската, нито военната властъ сж могли досега да направятъ нѣщо; когато хората за коричка хлѣбъ подлагатъ рѣка отъ кѣща на кѣща и по учрѣжденията, хора, които сж имали добро сжествуване въ мирно врѣме, то, г. г. народни прѣдставители, ако човѣкъ тамъ има една малка кѣщица, ако той има нѣкаква нива, ако има нѣкакъвъ малъкъ имотъ, той е склоненъ да ги продаде, за да вземе пари, за да си купи необходимото за своето сжествуване: петъ кила брашно, едно кило солъ, да си купи малко месо, за да изкара единъ, два мѣсеца или по-малко. Той не мисли, той е подчиненъ на условията на живота, той нѣма свободна воля, която да изрази въ тѣзи актове, и държавата трѣбва да се притече на помощ на тѣзи хора, които тѣнатъ въ мизерия, да не си разпродаватъ имотитѣ, защото всѣки бѣднякъ ще бѣде тежестъ на тази държава, която утрѣ ние ще искаме да управляваме. Очевидно е, че днесъ това поощрение на продажби на недвижими имоти въ Македония не може и да става отъ гледището на държавнитѣ интереси, и не вѣрвамъ правителството да гони такива цѣли, защото чувамъ, че и то стои на запрѣщението на тѣзи продажби. Ами кажете ми тогава: нима има граждански правни отношения, които да отиватъ прѣдъ мировия сѣдния? Нима има въ Македония, отсамъ Битолско, въ Шипско, въ Скопско, въ Сърбия, която е подъ нашето военно управление — нима тамъ има мѣсто за нѣкакви искови дѣла прѣдъ мировия сѣдния, които да можете да рѣшавате днесъ? Ами тамъ нѣмате апелативна инстанция и ще спрѣте, слѣдователно, всѣка сѣдебна функция или ще я направите безполезна. Очевидно, функциитѣ на мировия сѣдния сж безсмислени въ новитѣ земи, щомъ не ги поставите въ условия, които да гарантиратъ естествения ходъ на инстанциитѣ и естествения развой на правосѣдието. И азъ питамъ: защо сж тия мирови сѣднии, които вие ще трѣбва да назначавате? По-скоро, защото трѣбва да назначите мирови сѣднии и нотариуси, затова ни сезирате съ едно измѣнение на закона. Струва ми се, г. г. народни прѣдставители, че тамъ, където не могатъ да станатъ никакви сдѣлки, тамъ, където има военно управление, тамъ, където нѣма мѣсто за договори, за свободно волеизявление на странитѣ и където цѣлнѣтъ граждански животъ е огариченъ и поставенъ подъ нуждата и мизерията, за гражданско правосѣдие тамъ не може и дума да става, защото военното правосѣдие изпълнява една голѣма задача на държавата — бива или не бива, добро или лошо, то е другъ въпросъ — но то изпълнява тази задача, и всичко е подъ този воененъ режимъ. Това е една окупирана областъ, която още не е присѣдинена къмъ българската държава чрѣзъ единъ държавенъ актъ, а щомъ като не е присѣдинена чрѣзъ държавенъ актъ, щомъ като не е територия отъ българското царство, тя може да се управлява, т. е. може да се администрира, но не могатъ да се въведатъ въ нея ония служби, които сж служби на българската територия и българската земя. И отъ това съображение, слѣдователно, вие не можете да отидете да насаждате тамъ мирови сѣднии и нотариуси.

Независимо отъ това, държавата нѣма нужда да насажда тѣзи институти, щомъ като нѣма другитѣ, тѣхнитѣ контролни органи — апелативнитѣ инстанции — които не можете да въдворите при всичкото ваше желание, щомъ като тамъ се шири военната властъ, която съ едно разпореждане изпѣди всички адвокати. Както ви е извѣстно отъ Скопие и отъ Битоля и Нишъ, отъ тѣзи двѣ области съ едно разпореждане на областнитѣ началници се изпѣдиха всички адвокати, защото зоната била военна, защото тамъ имало военно управление, а не гражданско, и даже за нуждитѣ на подсѣдителитѣ прѣдъ военнитѣ сѣдилища не се признава необходимостта да бѣдатъ тѣ защищавани чрѣзъ адвокати, и, за да идете тамъ, ще трѣбва да искате специално разрѣшение отъ Главната квартира. При тия условия може ли да става дума за нормаленъ граждански животъ и може ли да става въпросъ за органи правосѣднии, каквито сж мировитѣ сѣднии, и за органи, какъвто е нотариусътъ, прѣдъ когото се изповѣдватъ гражданскитѣ сдѣлки. Очевидно е, г. г. народни прѣдставители, че това е единъ мотивъ минимъ, това е, може би, единъ външенъ патриотически мотивъ — да наредимъ въ новитѣ земи

всичко така, както е въ стара България — но този мотивъ не е правдивъ, не е сериозенъ и не може сериозно да се поддържа въ единъ парламентъ.

Вториятъ мотивъ — за гаранция при подбора на персонала — ще бѣде разгледанъ подиръ малко въ свръзка съ сжществото за работата.

Като минавамъ тѣзи мотиви, г. г. народни прѣдставители, азъ искамъ да кажа нѣколко думи за всѣка отдѣлна областъ, на брой, както казахъ, три, въ които се изчерпватъ тѣзи измѣнения и допълнения, ако щете, на закона за устройството на сѣдилищата. На първо мѣсто г. министрътъ на правосѣдието иска да намалимъ ценза на сѣдебния персоналъ, да намалимъ условията на службата както за служащитѣ, така сжщо и за сѣдитѣ. Това сж постановленията отъ началото на чл. 104 до чл. 121 въ проекта. За секретаритѣ, за мировитѣ сѣднии, за нотариуситѣ, за прѣставитѣ и за подсекретаритѣ въ сѣдебнитѣ учрѣждения се намалява сжествуващиятъ по закона цензъ. Вие ще кажете: нима азъ лично искамъ да сжествува цензъ, както г. Молдовъ каза: „Хората отъ крайната лѣвица иматъ принципъ, всички служащи, а така сжщо и сѣдитѣ, да бѣдатъ изборни лица; ако това е така, какъвъ цензъ ще искате вие и какъ ще се противопоставите на г. министра, който намалява ценза?“ Г. г. народни прѣдставители! Вие разбирате, че не се касае до реформиране на нашето правосѣдно дѣло. Когато би се подложилъ този въпросъ, когато ще трѣбва ние да обсъдимъ въпроса, кой да го назначава мировия сѣдния, азъ съмъ въ състояние да ви докажа, че мировиятъ сѣдния, безъ да принадлежи на тази или онази партия, безъ да се избира съ партийни листи, ще бѣде най-добръ, ако иска да бѣде полезенъ на народа, чрѣзъ изборъ на народа да бѣде неговъ сѣдникъ. Както можемъ да прѣдложимъ това за редъ други служби, можемъ да го прѣдложимъ особено за мировия сѣдния; той е сѣдния на народа и има съприкосновение съ него, и желателно е този човѣкъ да иска да има довѣрието на народа, но не на нѣкаква върховна властъ. Но този въпросъ не е сега тукъ. Г. министрътъ на правосѣдието стои на сжествуващия принципъ и самъ казва: „Азъ намалявамъ ценза за реда на служащитѣ, намалявамъ ценза за секретаритѣ, служащитѣ въ окръжнитѣ и апелативнитѣ сѣдилища“. И, г. г. народни прѣдставители, за да не ви отегчавамъ съ една материя, която не е прѣдметъ толкова тукъ, колкото на комисията, за да я четемъ и обсъждаме, азъ ще ви кажа, че съ постановленията на чл. чл. 106, 107 и 110 отъ сжествуващия законъ и отъ проекта се правятъ измѣнения, където двѣгодишната служба се замѣнява съ една, петъ съ четири, четири съ три, три съ двѣ и дѣто V-класното образование се замѣня съ нищо или съ III-класно образование. Да искаме образователенъ цензъ на едно лице, което ще има да изпълнява служба, споредъ менъ, не е недемократично; да искаме образование на едно лице, което ще пише протоколи и възъ основа на които протоколи ще се рѣшава дѣлото и ще се оправя сѣдбата на единъ граждански или углавенъ споръ, на единъ процесъ, това не е недемократично; да искаме сѣдитѣ да бѣдатъ юристи, които разбиратъ правото, а не свещеникъ, а не учителъ, може би, най-добриятъ човѣкъ, то не е недемократично. Въ такъвъ случай, слѣдователно, могатъ да сжществуватъ цензове. И когато г. министрътъ казва: „Менъ не ми трѣбва V-класно образование, ами стига ми III-класно образование за единъ подсекретаръ на апелативенъ или окръженъ сѣдъ, азъ се питамъ: дали той прави добръ. Ами и днесъ, когато сжществуватъ тия норми, ние, които боравимъ съ сѣдилищата и разбираме това много добръ, виждаме, че единъ подсекретаръ не отговаря на онова назначение, което законътъ му туря. Това не е тайна за никого, а най-малко е тайна за г. министра на правосѣдието. И каква нужда, бихъ го попиталъ азъ, го кара да измѣни текста на закона, да измѣни цѣли членове само затова, че намѣсто три години, да туря двѣ години, намѣсто двѣ години, да туря една година и въобще да атакува, да безпокои членоветѣ на закона за устройството на сѣдилищата? Когато се пипа законъ, когато се измѣнява, когато се притура и взема нѣщо отъ сжществующото правило, азъ мисля, трѣбва да има нѣкаква необходимостъ, трѣбва да има нѣкаква нужда. Тази нужда да бѣде изтъкната прѣдъ васъ да я почувствувате, да я разберете, за да може да я гласувате. Г. министрътъ иска просто тъй, защото може би по-добра смѣтка е направилъ и защото може би да има извѣстни съображения. Но тия съображения ще бѣдатъ лични, а не съображения отъ държавна нужда. Слѣдователно, намалението на ценза е неоправдано и правосѣдието нѣма да се подобри съ нищо, ако почитаемото Народно

събрание възприеме гледището на г. министра да се прѣмахне вториятъ съдийски стаж: допълнителни съдии и замѣстници прокурори. Каква е цѣльта, какви намѣрения гони г. министрътъ, слѣд като отъ скоро врѣме е въведенъ тоя стаж, на насъ не е извѣстно, и съмъ любопитенъ да чуя отъ г. министра защо, напр., той иска да бѣде нѣкой-си членъ или мирови съдия, макаръ и въ Македония, а да не бѣде допълнителенъ членъ? Ако е въпросътъ само за заплатата, не бѣйте руши правилото, което хората сж установили прѣди васъ съ извѣстни намѣрения. Тогава дайте по-голъма заплата. Ако пращате съдии въ Македония, къдѣто условията на живота сж много по-голъми, вие трѣбва да имъ дадете подходящо възнаграждение, но да унищожавате закона за устройството на съдилищата по този случай, намирамъ го за нецѣлесъобразно и несползочно.

Но същественото, г. г. народни прѣдставители, изменение, което прави г. министрътъ, това е повръщането къмъ старата практика, къмъ стария животъ; пригласяването отдавна починали хора да бѣдятъ стълбъ на правосъдното дѣло у насъ — хора, които нѣкога сж били двѣ години съдии въ онова тъмно и кѣрово врѣме, когато сж съществували случайни закони, хора съ малка грамотностъ, хора, които сж съдили и противъ съденето на които можемъ много да кажемъ. Тѣзи хора, които сж били дребни чиновници или нѣкакви други чиновници и тѣхнитъ мнѣнички познания по правото сж паднали въ забвение, не можете сега съ никаква сила да съживите. Г. министрътъ на правосъдието казва: „Тѣ могатъ да бѣдятъ мирови съдии, тѣ ще съдятъ народнитъ дѣла, къмъ тѣхъ трѣбва народътъ да отива на помощъ за правосъдие“. Ама защо, за Бога? Защото казва: „Очевидно, моятъ планъ е да дамъ мирови съдии въ цѣла Македония, въ цѣлата Моравска областъ, въ цѣла България“. Ама имаме ги въ България! — „Но може да не достигнатъ и ако не намѣри юристи кандидати — ако не мога да намѣря“, това е вече субективно; азъ мога винаги да не мога да намѣря юристи кандидати — „тогава да прибѣгна къмъ назначаването на хора, които нѣкога сж били двѣ години съдии“. Една мнѣничка забѣлѣжка: „Ако нѣма кандидати, които да удовлетворятъ условията, предвидени въ първата елинея на закона, то за мирови съдии могатъ да се назначаватъ практики, които сж прослужили най-малко двѣ години като съдии, не които сж били сега скоро като съдии, но които сж прослужили въ миналото“.

Г. г. народни прѣдставители! Има, може би, между васъ нѣкои, които мислятъ, че е имало въ България практики, които заслужаватъ нашето уважение. И азъ мисля, че е имало практики, които заслужаватъ нашето уважение, но тия практики или сж вече на 60, 70 години, или сж измрѣли. Тѣзи стари практики, при които и ние сме се учили, нѣма да намѣримъ да сж свободни да заематъ съдийски мѣста, а ще прибѣгнемъ къмъ други практики, които по разни партизански законодателства въ България сж успѣли да прослужатъ като мирови съдии двѣ години тукъ или тамъ и слѣдователно, да се създаде такова едно положение, ще се иматъ предъ видъ, споредъ менъ непрѣменно нѣкакви опрѣдѣлени лица. Не е нуждата, не е цѣльта да се задоволи тази нужда съ хора практики, защото, г. г. народни прѣдставители, въ България има толкова много стажанти, които прѣкарватъ тригодишенъ стажъ, които не могатъ да направятъ единъ теоритико-практически изпитъ, не могатъ да се събератъ много по една или по друга причина. Ако вие бихте искали, щѣхте да прибѣгнете къмъ тия момчета да ги настаните на тия служби. Къмъ юриститъ вие не прибѣгвате; вие тѣхъ не привличате; даже не отивате при днешнитъ подсекретари на апелативнитъ съдилища и при Касационния съдъ, които днесъ работятъ и отъ които има заявление до васъ, до Народното събрание, да искатъ да имъ признаете нѣкакви врѣмenni права; при тѣхъ не отивате, а отивате при едни практики, които отдавна сж скъсали всѣкаквъ съюзъ съ правосъдието. Г. г. народни прѣдставители! Това гледище на г. министра е неправилно и съ всичката сила, съ която разполагаме, вие ще трѣбва да се противопоставимъ на г. министра да призовава стари практики къмъ правосъдието. Съ това той никаква нужда нѣма да задоволи и азъ бихъ полниталъ веднага: колко души сж тѣ, има ли той статистика, знае ли колко души може да назначи, отъ къдѣ и къдѣ се искатъ. Въобще, почива ли той на нѣкакви данни, когато иска да привлече нѣкой хора, които ние не искаме да привлечемъ, или просто случайно, защото има познати Х или У. Заради тѣхъ ли ще правимъ законодателство чисто партийно и лични съображения ли ще диктуватъ извѣстни закони, като закона за устройството на съдилищата, който е ор-

ганизационенъ законъ за правосъдното дѣло? Слѣдователно, намалението на ценза и всички тѣзи улеснения, които се правятъ да се разшири числото на съдиитъ съ хора, които не носятъ гаранция съ себе си, че ще могатъ да раздаватъ правосъдие, ние считаме, че ще бѣде пакостно и че ще се прави не съ цѣль да се послужи на държавата.

На второ мѣсто или втората областъ, къдѣто г. министрътъ влиза, и влиза съ силенъ конъ, това е отнемане гаранцитъ за назначението и повишението на съдебния персоналъ, на съдиитъ. Това сж членоветъ отъ 122 до 133 включително и всички тѣзи членове отъ закона се отмѣняватъ. Какво разпореждатъ тѣзи членове? Че съществува въ България законенъ редъ, по който ще става повишението и назначението на съдиитъ. Г. г. народни прѣдставители! Слѣдъ дълги борби, слѣдъ всевъзможни прѣдложения, които сж правени отъ една или друга група, най-сетѣ се схвана положението, че ще трѣбва да се стабилизира мѣстото на съдебния персоналъ. Стабилизиране положението на чиновницитъ е едно искане отдавна отправяно къмъ българската държава. Българската държава чрѣзъ своитъ партийни управления, често пѣти се е анигажирала съ това, но не го е направила достатъчно добрѣ, и съ едно, бихъ казалъ азъ, удоволствие се влѣзе въ стабилизиране положението на съдиитъ, които има да извършватъ една работа, малко по-съществено различна отъ она на обикновения административенъ чиновникъ. За да имаме едно гарантирано правосъдие, непрѣменно трѣбва да имаме гарантирани съдии. И не е въпросътъ да гарантирате положението на Х и У, но да създадемъ обективна гаранция за всички, които ще отидатъ да служатъ на правосъдното дѣло. Азъ не искамъ да кажа, че гаранцията е създадена най-добрѣ съ установяването на института за единъ висшъ съдебенъ съвѣтъ и съ установяването таблицата такава, каквато се описа отъ нашия законъ. Но, на всѣки случай една крачка напредъ се направи къмъ тия гаранции и на всѣки съдия даже е признато правото на обжалване да бѣде туренъ въ таблицата за повишение. Значи, на всѣко дѣйствуеще лице въ правосъдието даде се възможностъ обективна, даде се външна възможностъ да отиде напредъ, защото този, който мисли, че ще намѣри прѣчка, ще напусне правосъдието, и вече мнозина добри юристи сж напуснали правосъдието отъ това гледище и то почва да страда у насъ. И сега ние отиваме да му поврѣдимъ още повече, отиваме да прѣмахнемъ тази институция, която бѣше каква-годѣ първа, макаръ недостатъчно силна гаранция за stabilitетa на съдиитъ въ България. Питамъ азъ г. министра: защо прѣмахва таблицата, защо унищожава Висшия съдебенъ съвѣтъ и защо иска той непрѣменно назначаването, прѣмѣстването и пр. на съдиитъ да бѣде поставено всецѣло въ ръцѣтъ на една политическа личностъ, каквато е министрътъ на правосъдието? Той ни казва въ своитъ мотиви — тѣ сж много интересни, г. г. народни прѣдставители, да се чуятъ: (Чете) „Прѣдвиджа се още отмѣнение на таблицата за назначение и повишение (чл. чл. 122 до 133) Тази таблица бѣше установена, за да се обезпечи единъ по-добрѣ редъ и за назначенията и повишенията на длъжностнитъ лица по съдебното вѣдомство. Опитътъ, обаче, не оправда надеждитъ, възлагани на това нововъведение. Таблицата не само не спомогна за добрия подборъ на съдебния персоналъ, но и попрѣчи за осъществяването на дѣйствиелно подобрене въ това отношение“. Таблицата попрѣчила! — „Нареждането и атестирането на съдебния персоналъ бѣше прѣдоставено не на министра, а на единъ неотговоренъ факторъ. При това, съставянето на таблицата всѣка година изисква една дълга, бавна процедура“. Това ме кара, казва той, да унищожа висшия съдебенъ комитетъ, да унищожа таблицата за реда на повишение способнитъ и да направя министра господаръ за повишенията, прѣмѣстванията и назначенията, както е било прѣди тая таблица, отъ създаването на България. Кой върва, г. г. народни прѣдставители, че това сж сериозни мотиви? Кой върва, че Висшия съдебенъ съвѣтъ е неотговоренъ факторъ? Каква фатална дума, че той е неотговоренъ факторъ, а г. министрътъ бѣлъ отговоренъ факторъ! Кой може да говори и какъ може да се говори въ мотивитъ на единъ законопроектъ, че едно установено чрѣзъ законъ учрѣждение, взето отъ най-върховнитъ съдии, поставено да функционира като съдия, въ качеството си на съдия, че е неотговоренъ факторъ? Защото министрътъ трѣбва да приеме тия съдебни длъжности, установени отъ една комисия, да дѣйствува по силата на закона, сега иде да казва, че това е неотговоренъ факторъ? Или що е неотговоренъ факторъ? За какво

не отговаря тая комисия, г. г. народни прѣдставители, прѣдъ кого не отговаря? Тя отговаря и прѣдъ сѣда, отговаря и прѣдъ г. министра, отговаря и прѣдъ насъ, отговаря и прѣдъ обществото. Ние можемъ винаги да правимъ запитване за произволитѣ на тая комисия; г. министърътъ носи винаги отговорността за произволитѣ на тая комисия, защото той е началникътъ, защото всичко дохожда до него, защото той разпорежда въ края на краищата и защото административнитѣ разпореждания сѣ неговъ актъ. Какъ може да се говори тукъ, че ние имаме неотговоренъ факторъ? Напротивъ, ние имаме тукъ една комисия, за която обективно сѣ създадени условия, при които ще се дѣйствува при назначението и повишението на сѣдиитѣ; има една таблица, въ която се прѣдвиздаватъ повишенията на сѣдиитѣ отъ разнитѣ сѣдилища, прѣдставени отъ прѣдседателитѣ и прокуроритѣ при окръжнитѣ сѣдилища, и тия повишения ще се одобряватъ отъ двѣ инстанции; дохожда една комисия, въ която влиза първата сѣдебна власт, най-добритѣ ѳ органи; второ, влиза прѣдставителъ на адвокатското съсловие, трето, влиза прѣдставителъ на министерството, инспекторъ, и когато тая комисия дѣйствува на основание актоветъ за ревизитѣ, на основание актоветъ на прѣдседателитѣ и прокуроритѣ и на основание опрѣдѣленията, взети въ общитѣ събрания и пр. и пр., на основание знанието, което може да има единъ избранъ отъ общото събрание на единъ апелативенъ сѣдъ, прѣдставителъ на тая комисия, азъ мисля, г. г. народни прѣдставители, че това е все-таки една чувствителна гаранция, че азъ ще дойда по реда си, и защото не уйдисвамъ на партизански възжелания на Х и У, нѣма да бѣда прѣнебрегнатъ, нѣма да бѣда заличенъ, нѣма да бѣда униженъ прѣдъ колежитѣ, прѣдъ адвокатитѣ, прѣдъ обществото и прѣдъ мене и прѣдъ моитѣ приятели, и че въ страната, въ която азъ живѣя, ще намѣря най-сетѣ единъ правиленъ пътъ, ще се движа въ тая кариера и нѣма да бѣда накаранъ съ възмущение да напустна правосѣдното дѣло. Кажете ми: защо прѣмахватъ този институтъ, който отговаря, защото дѣйствува по закона, и даватъ всичко въ рѣцѣтъ на министъра? Я си прѣдставете единъ много лошъ министъръ на правосѣдието, г. г. народни прѣдставители!

А. Цанковъ: Какъвто е днешниятъ.

Д-ръ П. Джидровъ: Ами вие ще имате възможностъ да направите най-лошото нѣщо въ правосѣдието; вие ще имате нѣщо нечувано. Азъ посочвамъ на г. министра на правосѣдието да се поучи отъ г. министра на просвѣтата. Г. министъръ Пешевъ е не по-малко нервенъ отъ г. Поповъ; г. Пешевъ не обича повече учителитѣ, отколкото г. Поповъ; но г. Пешевъ, види се, е по-разбранъ отъ г. Попова. Г. Пешевъ казва: „Това сѣ институти, които хората искатъ, които обществото ги налага и които азъ ще трѣбва да ги търпя, за да съмъ министъръ, защото иначе нѣма да бѣда министъръ и защото хората тамъ държатъ за всичко, което азъ правя, защото хората тамъ искатъ да се носи отговорностъ“. И г. министъръ Пешевъ се помири. Ние го виждаме — ту едно законче за поправката на нѣкой членъ отъ закона, ту нѣщо друго да даде, но не виждаме г. Пешевъ отъ двѣ години насамъ да руши законитѣ по просвѣтата, както г. Поповъ, напр., руши законитѣ по правосѣдието. Азъ мисля, г. г. народни прѣдставители, че г. Поповъ, макаръ и министъръ на правосѣдието, не може да дѣйствува самъ на своя глава. Тукъ това е една политика на кабинета, и азъ искамъ да зная, защо въ просвѣтата се поставя другояче, а въ правосѣдието другояче; защо въ просвѣтата се стои на тѣзи гаранции, които има учителитѣ, а въ правосѣдието се отива противъ тѣзи гаранции, които сѣ създадени пакъ отъ партия, пакъ за държавата и противъ които никой сѣдия и никой членъ на обществото не е въстаналъ, противъ който никаква лоша статия не е написана. Е, кажете ми, какви Ви сѣ основанията? Вие сте прѣкрасенъ министъръ, прѣкрасенъ, въ смисълъ, че нѣма да злоупотрѣбите съ властта, но ние не знаемъ, кой ще дойде слѣдъ Васъ. Той може би ще злоупотрѣблява съ властта и ще направи една голѣма злина на българската държава, което не може да се оправдае въ никой случай.

Министъръ Х. И. Поповъ: Вие ще го бламирате.

Д-ръ П. Джидровъ: Щѣли да го бламиратъ! Ако вие сте тукъ (Сочи лѣвницата), нѣма да бламирате онзи, който стои тамъ (Сочи министерскитѣ мѣста).

Министъръ Х. И. Поповъ: Народътъ го поддържа.

Д-ръ П. Джидровъ: Ама народътъ днесъ поддържа Васъ, утрѣ други — какъ се обяснява това?

Министъръ Х. И. Поповъ: Това ви е народътъ.

Д-ръ П. Джидровъ: Затуй сте надъ народа, за да знаете, какво трѣбва да правите, какъ ще го възпитате, и да му помогнете да дойде до едно по-друго разбиране и да прѣстане да бѣде тѣсто, отъ което вчера народняцитѣ правѣха народняшки фигури, днесъ вие правите либералски фигури, а утрѣ демократитѣ — демократски фигури. Създайте институтъ, който да помогне за неговото развитие и възпитание. Това е втората областъ, г. г. народни прѣдставители, и можете да си прѣдставите, че рѣшително никакъвъ сериозенъ мотивъ нѣма, и по никой начинъ не може да бѣде приетъ даже отъ господата отъ болшинството.

Въ третата областъ се посѣга на принципа за несмѣняемостта. Г. министърътъ казва: „Отчасти се посѣга на принципа за несмѣняемостта на сѣдиитѣ“. И тукъ може да се пита: какво искамъ азъ — несмѣняемъ сѣдия ли, когато се говори, че принципътъ на социалната демократия е по другъ начинъ да се настаняватъ държавнитѣ служители? Спомнямъ си, по другъ поводъ азъ имахъ честта да развия тукъ, прѣдъ васъ, г. г. народни прѣдставители, струва ми се, при едни дебати по бюджета, че несмѣняемостта на сѣдиитѣ не е, Богъ-знае, какъвъ принципъ, за който можемъ да се залибимъ днесъ и да стоимъ на него. Принципътъ за несмѣняемостта е опортюнистически, въ никой случай не едно искане, което ние можемъ да прѣдставимъ на васъ. Когато народътъ трѣбва да избира и да има гласъ за своитѣ служители, ние не признаваме никога несмѣняемъ служителъ. Това е демократично, ако щете, и либерално. Но положението днесъ какво е? Ние нѣмаме изборни сѣдии, ние имаме сѣдии, които се назначаватъ съ указъ, за които всички гаранции, които съществуватъ, даже ги отнематъ, и ни се казва: „Ще намалимъ несмѣняемостта, ще я ограничимъ, ще я прѣмахнемъ“. Тогава, казахъ азъ, който по принципъ не съмъ за несмѣняемостта на сѣдиитѣ, ще искамъ да задържа тая несмѣняемостъ, защото много добръ разбирамъ и зная кой е мотивътъ, който налага прѣмахването на този принципъ. Ако единъ день ние се споразумѣемъ върху сѣдебното дѣло, върху хората, сѣдиитѣ, ние, Парламентътъ, ще трѣбва да изберемъ една комисия — ще кажете парламентарна — това малко важи — да назначимъ една такава, да подберемъ единъ персоналъ, да му дадемъ условия за работа и, като го настанимъ, да туримъ единъ законъ, споредъ който да бѣде несмѣняемъ за извѣстенъ периодъ. Но азъ не разбирамъ, вие да смѣнявате и да натрупвате сѣдиитѣ, както искате, и слѣдъ туй да създадете единъ законъ за несмѣняемостта. Тогава, значи, ще бѣдатъ несмѣняеми тия, които азъ административно и произволно съмъ назначилъ. Азъ разбирамъ, — това е единъ несигуренъ принципъ, но ние живѣемъ толкова години вече съ закона за несмѣняемостта на сѣдиитѣ. Тѣй или иначе, търканията се прѣмахнаха, хората се стабилизираха по малко, удовлетворени бѣха съ тая таблица за повишения и назначения. Ние знаемъ сѣдиитѣ по всички сѣдилища въ България. Защо, г. министре на правосѣдието, Вие искате днесъ да ограничите принципа за несмѣняемостта на сѣдиитѣ, защо Вие казвате, че ставатъ несмѣняеми всички сѣдии съ юридическо образование, които сѣ прослужили като такива или като прокурори или замѣстници-прокурори най-малко петъ години, когато по стария законъ е три години? Какво Ви собствено смущава? Кажете, за Бога, прѣдъ народното прѣдставителство, кой е този важенъ аргументъ, това важно държавническо съображение, което Ви кара да измѣните третѣ години на петъ! Азъ го разбирамъ много добръ — Вие искате хора, които по стария законъ сѣ станали несмѣняеми, зарадъ туй, защото сѣ изкарвали три години сѣдийска служба, като поставите петъ години, да ги считате една частъ отъ тѣхъ — че не сѣ несмѣняеми, за да можете да разполагате съ тѣхъ чрѣзъ укази. Само това може да бѣде намѣренieto. Друго не може да има. Защото, да прѣмахнете закона, който е отъ 1911 г., който е създавалъ едно отношение, който е създавалъ едно положение, да го безпокоите и да го прѣмахвате Вие, като измѣните годинитѣ 3 на 5, очевидно, никакъвъ смисълъ нѣма. А този смисълъ, който Вие прѣслѣдвате и който не казвате публично, той смисълъ е да разполагате съ единъ

персоналът, който ще подлежи на Вашето административно уволнение. Прѣмахването, г. г. народни прѣдставители, е чисто и просто партизанска цѣль. Вие ще искате, слѣдователно, 30%, ако не и 40% отъ новитѣ сѣдии, които сѣ станали несмѣняеми по закона, защото сѣ служили три години, 30% отъ всички сѣдии, може би повече да ги извадите изъ този принципъ на несмѣняемостта и да ги смѣнявате по Ваше усмотрѣние, което значи на мѣстото имъ да турите Ваши хора и, като ги оставите, не се питате като паднете вие, г. г. либерали, не се питате, като оставите закона за петъ години, дали тоя, който ще дойде слѣдъ васъ, нѣма тѣхъ да уволни. Ще ги уволни непрѣмѣнно. Вие ще питате откукъ (Сочи лѣвицата): „Защо ги уволнявате?“; ще правите интерпелации, тѣ нѣма да ви отговарятъ, защото такава е управлението, такива сѣ партиитѣ и защото, както вие казвате, такъвъ е народътъ. И тогава ние вѣчно ще живѣемъ въ едно партизанско управление, въ едно управление нестабилизирано, въ едно управление незаконно, което ще подкосва живота ни, което ще възмущава честния, което ще разочаровава народа и ще тика тая страна, слѣдъ като ѝ набутахме толкова много данѣци, въ пѣтя на разочарованието и отчаянието. Е, не бива това, г-да. Ако милѣте за правосѣдието, ако искате да го запазите, дрѣжете тия институти, дрѣжете тая стабилностъ, за която още не, е доказано, че заслужава да бѣде пипана, да бѣде прѣмахната или отмѣнена. Г. министърътъ пакъ съ една малка забѣлжка — а съ тѣзи малки забѣлжки какви крупни въпроси иска да се разрѣшатъ — а именно съ забѣлжка втора къмъ чл. 157 казва: (Чете) „До два мѣсеца слѣдъ демобилизацията, могатъ да бѣдатъ прѣмѣствани всички мирови сѣдии“. Това значи: и онѣзи мирови сѣдии, които сѣ останали несмѣняеми по силата на закона. Ами каква е тази гаранция, г. г. народни прѣдставители, когато се правятъ закони и не сме сигурни, че тѣзи закони могатъ да бѣдатъ въ сила поне двѣ, три, четири, петъ години? Ами никой нѣма да има вече довѣрие въ тѣзи закони. Оставете, че ние нѣмаме довѣрие въ управлението, ами нѣма да имаме вече довѣрие и въ законитѣ, които издаваме, когато прѣслѣдваме една добра цѣль и въ областъ, където не сме заинтересовани много. Съ какво сте вие заинтересовани, г-да, толкова много? Съ какво страдатъ вашитѣ материялни интереси отъ това, че еди-кой-си мирови сѣдия не билъ вашъ партизанинъ? Азъ разбирамъ значението на мировия сѣдия, ако бѣде партизанинъ, но нали цѣльта е тази, да отдалечимъ мировия сѣдия отъ партизанщината, да оставимъ свободно всѣки, каквото убѣждение да има, да може да бѣде мирови сѣдия, и когато той изпълнява службата добръ, и когато е юристъ, и когато отговаря на законнитѣ изисквания, да може да авансира, защото въ тази страна на свободата на съвѣстта трѣбва да се почита всѣка съвѣстъ, всѣко убѣждение, вашето и моето еднакво. И ако азъ желая и мога да служа на правосѣдието, ще трѣбва да служа тъй, както и вие. Но г. министърътъ не иска. Г. министърътъ на правосѣдието, като разполага съ около 30—40% отъ всички категории сѣдии при окръжнитѣ сѣдилища, чрѣзъ увеличение прослуженитѣ години за несмѣняемостта отъ три на петъ години, иска да разполага и съ тѣзи органи, които сѣ най-близо до народа — мировитѣ сѣдии. И той казва: „Нали виждате, че трѣбва да пратимъ въ Македония мирови сѣдии и, като не можемъ да намѣримъ учени юристи, дайте възможностъ да намѣримъ практики“. Това не стига, и по-нататкъ казва: „Дайте ми още възможностъ да разпространя правосѣдното дѣло, да цвѣти заедно съ афиона въ Македония; дайте ми тази свобода да мѣстя мировитѣ сѣдии, както азъ искамъ, защото не всѣки иска да отиде тамъ. Азъ искамъ да имамъ право да ги прѣмѣствамъ и, като не отидатъ, да ги уволнявамъ — ето, менъ ми трѣбва да не бѣдатъ несмѣняеми“. И ето какъ г. министъръ Поповъ посѣга върху принципа на несмѣняемостта на извѣстна категория сѣдии. Защо ще Ви дадемъ това право? Кого Вие ще турите въ Македония? Азъ развихъ много добръ, ми се струва, че въ Македония мирови сѣдии нѣма защо да назначавате и нѣма да назначите. И защо Ви е това на Васъ „два мѣсеца слѣдъ демобилизацията“? Очевидно е, г. г. народни прѣдставители, че г. министъръ Поповъ си мисли, че като се свърши благополучно тази война — дай, Боже, да се свърши, ние желаемъ това — той не иска вече да бѣде прѣдметъ на историята, не иска народътъ свободно да оцѣнява неговата политика, но той още мисли да живѣе управляющъ, още мисли да дѣйствува, или по-добръ, не мисли да дѣйствува, нѣкакви принципи да прокарва, но мисли навсѣ-

къдѣ мирови сѣдии либерали да назначи. Всички мирови сѣдии подлежатъ на смѣна. Ще стане една конкуренция между мировитѣ сѣдии, кой кое мѣстенце да вземе. Ще се раздаватъ службитѣ по начинъ, както съответствува на неотговорния факторъ, на г. министра, както той мисли за най-добръ, и всѣки министъръ на правосѣдието ще злоупотрѣблява съ властта, която ще му се даде. При най-добри желаниа той ще злоупотрѣблява: той ще накара мировия сѣдия, който ще раздава правосѣдие на народа, да отива да му се покланя; той ще накара мировия сѣдия да отива при депутати да ходатайствува; той ще накара мировия сѣдия, заплатата си да дава на партизани, за да ходатайствуватъ да бѣде назначенъ на едно или друго мѣсто. Това вече не е правосѣдие, това е позоръ, и азъ мисля, че такъвъ законъ, който отмѣнява най-доброто, което е създадено въ 40 години — единъ законъ, който схваща значението на правосѣдието, което трѣбва да цѣнимъ всички въ интереса на тази държава — такъвъ единъ законъ не трѣбва да бѣде приетъ отъ цѣлото Народно събрание. (Ржкоплѣскане въ крайната лѣвица, лѣвицата и лѣвия центъръ)

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: Има думата г. Стефанъ Бобчевъ.

С. Бобчевъ: (Отъ трибуната) Една извънредно важна реформа ни се прѣдлага да одобримъ. Прѣдлага ни се да одобримъ едни измѣнения въ закона за сѣдоустройството, които, казва се въ изложението на мотивитѣ къмъ тѣзи измѣнения, се налагатъ да станатъ по необходимостъ. Но ако ние подложимъ на едно внимателно изучаване ползата отъ тѣзи измѣнения, ще дойдемъ до заключение, че освѣтъ пакостъ, освѣтъ поврѣда въ правосѣдното дѣло у насъ, нищо друго не може да излѣзе отъ тѣзи измѣнения, одобрението на които се иска отъ Народното събрание. Може би и азъ съмъ наклоненъ да вѣрвамъ, че уважаемиятъ г. министъръ на правосѣдието може да има нѣколко добри намѣрения, обаче тѣзи добри намѣрения не се виждатъ нито въ мотивитѣ къмъ законопроекта, нито въ съдържанието на самия този законопроектъ; напротивъ, както казахъ и повтарямъ сега, отъ изучаването на това, което той ни прѣдлага да одобримъ, излиза, че само лоши послѣдци ще има за правосѣдното дѣло.

Какво се иска отъ този законопроектъ? Всички гаранции, буквално почти всички гаранции, които въ продължение на много години ние искахме да се дадатъ, за да може да се отправлява, да се извършва у насъ едно добро и независимо правосѣдие; всички тѣзи гаранции, които отъ 1898 г. вече сѣ установявани у насъ въ закона за сѣдоустройството отврѣме-наврѣме, всички тѣзи гаранции сега или се намаляватъ, или съвършено се отмѣняватъ, унищожаватъ. Първата гаранция, която е уредена съ цѣль да се създаде едно самостоятелно, добро правосѣдие, това е цензътъ. Втората гаранция е стажътъ — практическиятъ сѣдебенъ изпитъ слѣдъ извѣстенъ стажъ и слѣдъ това пакъ стажуване, практикуване, практическо школуване на единъ младъ сѣдия, за да може той да се подготви съ достатъчно знания и съ достатъчно практически опитъ да извършва правосѣдието у насъ. Третата най-голяма гаранция, която навсѣкъдѣ сѣ намѣрили като една необходима гаранция за независимо правосѣдие, е несмѣняемостта. И тя отчасти се отмѣнява, отчасти се накрънява чрѣзъ законопроекта, който ни се прѣдлага. Друга една гаранция, контролата отъ страна на единъ висшъ сѣдебенъ съвѣтъ и съставяната отъ него таблица, за да може по единъ правилень редъ да се назначаватъ и повишаватъ сѣдитѣ, и тази гаранция пакъ се отнема. И най-послѣ тази малка намѣса, която сѣдѣтъ имаше при нареждането на неговия персоналъ — нотариуситѣ, сѣдебнитѣ пристави, секретаритѣ, подсекретаритѣ и т. н. — а именно сѣдѣтъ да ги прѣдставлява, и тогава да се произнася респективниятъ министъръ на правосѣдието, тази малка намѣса се отнема отъ ржцѣтъ на сѣда. Повтарямъ: всичко, което бѣше създадено съ цѣль да се гарантира едно независимо правосѣдие, сега се накрънява, сега се умаловажава, а нѣкъдѣ съвършено унищожаватъ.

Г. г. народни прѣдставители! Когато се прави или когато стане дума да се прави една извѣстна реформа, първиятъ въпросъ, който се поставя твърде естествено, е: кой иска тази реформа? Заинтересованитѣ ли, обществото ли, правосѣдието ли, нуждающитѣ ли се отъ тази реформа? Този е първиятъ кардиналенъ въпросъ, ако щете, за да може да се състави единъ проектъ за реформа. Какви нужди досега сѣ изказани въ нашия печатъ за тия ре-

форми, които ни се предлагат? Общественото мнение у нас произнесло ли се е по този въпрос? Нашето правосъдно въдомство, органът на правосъдието пожелали ли са каква-годъ реформа въ тази сфера? Не можете да ми кажете: „Днес е военно време, не може да се изказват такива мнения“, защото не за мнения от вчера и онзи ден говорим. Ако ли туй е истина, тогаз още повече не трябва да се повдига въпрос за една реформа, когато тя не може да се обсъди въ печата, когато тя не може да се обсъди въ събрания, въ обществото, когато надлежният у нас юридически и други специални дружества не могат да се произнесат. При това положение още повече тази реформа не трябва да става, можеше да се почака съ нея. Истината е една, че никой досега жбъ не е облял, за да посочи нуждата от тия изменения от тази реформа, която сега се прави.

(Председателското място заема председателът)

Г. министърът на правосъдието ни каза, че имало неотложна нужда от мирови съдии и нотариуси въ новоосвободенитъ земи, слъдователно, трябва да се направи тази реформа. Азъ по-нататък ще посоча, че тази нужда по никой начинъ нма да се удовлетвори чрезъ този законопроектъ правилно, правомрно и закономерно и че има други срѣдства, за да може да се удовлетвори тази нужда, ако дѣйствително тя е тъй неотложна, както ни се казва. Вие чухте тукъ прѣди малко да се разправя, че рѣшително никаква такава неотложна нужда нма; азъ, обаче, не съмъ съгласенъ съ това мнение. Че известна нужда има, има, но какъ трябва да се удовлетвори, по туй ще говоря малко по-послѣ.

Първото нщо, на което се посѣга чрезъ този законопроектъ, одобрението на който се иска отъ насъ, това е, казахъ, цензътъ. Досега за единъ съдия, за да стѣпи въ съдебното въдомство, се изискваше да даде единъ юридически изпитъ, съ други думи, да докаже, че има специално образование, безъ което никой не може да бжде съдия; второ, той трябва да даде единъ практически изпитъ — тъй го нарекохмъ въ послѣдно време — подиръ единъ известенъ стажъ; трето, той въ продължение на 1—2 години трябва да прави другъ практически стажъ, какъвто стажъ съществува въ всички страни, и най-послѣ, слѣдъ туй може да бжде назначенъ окончателно за членъ на окръженъ съдъ, за мирови съдии и т. н. Какво се прави съ този законопроектъ? Цензътъ за самитъ съдии се намалява. Възрастта на мировитъ съдии отъ 25 години се намалява на 23, една малка промѣна, както виждате, но една промѣна, която има важно значение. Послѣ прѣмахва се цензътъ за всички служащи по съдебното въдомство. Съ новелата къмъ чл. 110 работата отива дотамъ, че ние ще имаме секретари и подсекретари при мировитъ съдии, съдебнитъ слѣдователи и прокуроритъ при окръжнитъ съдилища, които даже да не сж свършили първи класъ, а четвърто отѣделение. Това се разбира отъ слѣднитъ думи: (Чете) „Ако нма кандидати, които да удовлетворяютъ горнитъ условия, то за секретари на мировитъ съдии, съдебнитъ слѣдователи и на прокуроритъ при окръжнитъ съдилища могатъ да се назначаватъ и лица съ по-малкъ цензъ“, . . . Ама какъвъ по-малкъ цензъ — не е казано. По-напрѣдъ се искаше да е свършилъ поне V-ти класъ, сега по-малкъ цензъ. Може да се каже, който е свършилъ IV отѣделение. (Чете) „ . . . но въ никой случай не и лица съ съдебно-канцеларска практика по-малка отъ двѣ години“. Ще рече: има ли нкой двѣ години съдебно-канцеларска служба, ама че билъ свършилъ IV отѣделение или I класъ на прогимназията, той може да стане секретаръ и на мирови съдии, и на съдебенъ слѣдователъ, и на прокуроръ при окръжния съдъ. Сжщо за секретари и подсекретари при окръжнитъ съдилища, както и за подсекретари при апелативнитъ съдилища и при прокуроритъ при сжщитъ съдилища, може да се назначаватъ лица съ по-малкъ цензъ, но въ никой случай не и лица, които при III-класно образование не сж прослужили поне двѣ години като секретари на мирови съдилища и т. н. Ще рече, тукъ има единъ цензъ: прогимназия като свърши и има двѣгодишна секретарска практика при мирови съдии, хвърли го да бжде подсекретаръ при апелативенъ съдъ. Вие разбирате, г. г. народни прѣдставители, колко голѣмо уврѣждане се прави съ това на съдебната работа, защото тя е тѣсно свързана съ канцеларската.

По въпроса за стажа. Стажътъ е една такава необходимостъ, която досега всички сме признавали. Имало е нкои, които сж възразявали, че сж строги изпититъ, но

въ послѣдно време ние сами издадохме единъ законъ, по силата на който трябва да се прави единъ теоритико-практически изпитъ — и много хубаво. Асжж практическитъ изпитъ за едно лице, което иска да постѣпи въ съдебното въдомство, е толкова необходимъ, колкото и теоритическия. На първо мѣсто се изисква отъ единъ съдия да бжде юристъ, а това не е достатъчно. Ако той не се школува практически, той нма да бжде единъ добъръ съдия. Ако той бжде назначенъ направо мирови съдия, той не ще знае откъдъ да почне, не ще знае какъ да се обърне, не ще знае какъ се пише единъ протоколъ, какъ се пише едно рѣшение, не ще знае да направи едно дознание и т. н. Необходимо е, прочее, на първо мѣсто да се школува практически, пъкъ и нма страна, дѣто практическитъ изпитъ да не е приетъ. Това е познато, особено това е много добръ познато на г. министра на правосъдието. Въ Германия безъ практически изпитъ никой не може да стане съдия. Нщо повече има даже: иска се да има три годишно университетско образование, а 3—4 години практика. Тѣй бѣше доскоро въ Германия, пъкъ въротно и сега трябва да е така. Подиръ четири години практика той ще даде своя ригурозенъ изпитъ и слѣдъ туй вече той ще може да стане съдия. Въ Австрия — 4 години учение и една година непрѣмнно практика. Даже въ Америка, г. г. народни прѣдставители, дѣто съвсѣмъ други сж началата на съдийството, само свършването на правото не дава право на единъ юристъ да стане съдия. Има щати, къдѣто избиратъ съднитъ, има други, къдѣто ги назначаватъ. Азъ зная такъвъ случай: Нюйоркскитъ щатъ въ 1871 г. издалъ една наредба, по силата на която изисква непрѣмнно свършилиятъ университетъ въ Нюйоркъ да издржи практически изпитъ слѣдъ една-двѣ години и само тогава може да бжде назначенъ съдия; и когато университетътъ въ Ню-Йоркъ протестираше, тѣ се съгласили да направятъ само една малка отстъпка, да не даватъ обратна сила на закона и да рѣшатъ, че ще се прилага отъ сега нататъкъ, отъ 1872 г., а които сж постѣпили въ университета до 1872 г., нма да подлежатъ на този практически изпитъ, обаче всички други пакъ ще подлежатъ на него. Приведохъ ви този случай, за да се види, че даже въ Америка, и тамъ обръщатъ внимание на практическия изпитъ.

Единъ въпросъ, свързанъ съ въпроса за стажа, е: защо се унищожаватъ у насъ допълнителнитъ членове на окръжния съдъ и замѣстницитъ на прокурора? Каква нужда налага това? Практиката е доказала съвсѣмъ противоположното, а именно, че както допълнителнитъ членове на съдилищата, сюплеанитъ, така-сжщо и замѣстницитъ на прокуроритъ сж една необходимостъ, че тѣ сж именно онѣзи, които практически се обучаватъ на работа и които слѣдъ година-двѣ могатъ да станатъ годни, способни да бждатъ съдии, било мирови съдии, било членове на окръженъ съдъ. И ние тѣй бѣхме наредили, тѣй е нашето съдоустройство. По нашия законъ за съдоустройството, сега дѣйствующъ, слѣдъ като кандидатътъ за съдебна длъжностъ бжде допълнителенъ членъ или замѣстникъ на прокурора двѣ години, може да бжде назначенъ за мирови съдия, слѣдъ туй може да бжде назначенъ за членъ на окръженъ съдъ. А туй бѣше, казвамъ, една необходимостъ. Какъ ще става занапрѣдъ? Нма такъвъ нщо, нма практически изпитъ; направо ще се назначаватъ за членове на окръжния съдъ, направо ще се назначаватъ за мирови съдии. По този начинъ ние ще имаме аджамии съдии, когато днешниятъ редъ ни гарантираше единъ сравнително опитни, сравнително добри и независими съдии.

Несмѣняемостта, както казахъ, се махна на двѣ мѣста: съ забѣлжка първа къмъ чл. 157 и, второ, съ самия текстъ на прѣдложения чл. 157. Съ този членъ се прави така, че онѣзи съдии, които вече бѣха станали несмѣняеми по силата на сега дѣйствующия законъ за съдоустройството, слѣдъ 3-годишно прослужване като членове на окръженъ съдъ, прокурори, замѣстници-прокурори и т. н., тѣзи съдии вече нма да се счита, че слѣдъ 3-годишна служба сж станали несмѣняеми, защото 5 години имъ трябва, съгласно условията на този членъ отъ законопроекта. Прочее, тѣ за времето, което не сж завършили, вече сж подъ удара на този законопроектъ, който се прѣдлага, и тѣ, слѣдователно, могатъ да бждатъ разтаци, размѣствани, уволнявани по усмотрението на г. министра. А пъкъ споредъ забѣлжка II „до два мѣсеца слѣдъ демобилизацията могатъ да бждатъ прѣмѣствани всички мирови съдии“. Г. г. народни прѣдставители! Несмѣняемостта, която нашето законодателство усвои отъ 1898 г.,

и която постепенно се усъвършенствува и развива и най-послѣ дойде до една степенъ, при която не може да се каже, че е пълна, но при която може да се каже, че вече има достатъчно гаранции за едно сравнително независимо правосъдие, несмѣняемостта е едно начало, което, доколкото на мене е познато, всички партии въ България, съ други думи, цѣлото българско общество е усвоило. Азъ зная, че Либералната партия въ своята програма е вписала несмѣняемостта на сѣдиштѣ.

Министъръ Х. И. Поповъ: Вие бѣхте противъ нея едно врѣме.

С. С. Бобчевъ: Да. И ползувамъ се отъ повода, който ми дава г. министърътъ, да се обясня. Азъ съмъ билъ противъ несмѣняемостта едно врѣме. Тъкмо затуй трѣбва да се вслушате въ моитѣ думи, г. министре.

Министъръ Х. И. Поповъ: Entre parenthèses, искахъ да Ви кажа.

С. С. Бобчевъ: Толкозъ повече той трѣбва да се вслушате въ моитѣ думи, защото единъ човѣкъ като мене, който нѣкога се е колебалъ — не е билъ противъ, а се е колебалъ — дали дѣйствително трѣбва да се приеме несмѣняемостта на сѣдиштѣ при едно положение прѣди 20 години, този човѣкъ сега ви говори за несмѣняемостта,...

Министъръ Х. И. Поповъ: Азъ имамъ прѣдъ видъ това.

С. С. Бобчевъ: ... на този човѣкъ трѣбва да се вслушате въ думитѣ, защото трѣбва опитътъ и изучаването да сж го накарало и него да мисли, че непрѣмѣнно тъй трѣбва да бжде. И ако Вие си спомните, уважаеми г. министре, ако Вие сте чели статия, въ която не да съмъ билъ противъ, а колебания да сж изказани отъ мене, Вие сте чели цѣла редица статии, въ които съмъ казвалъ: „Не пипайте несмѣняемостта на българския сѣдия, защото безъ нея нѣма гарантирано правосъдие, безъ нея нѣма истинско правосъдие, безъ нея нѣма независимо правосъдие“. Ето какво трѣбва да сте чули отъ мене.

Министъръ Х. И. Поповъ: Казвамъ, че Вие сте измѣнили мнѣнието си — нищо друго.

С. С. Бобчевъ: Само глупецътъ може да не измѣни мнѣнието си, когато види, че противното е по-добро.

Министъръ Х. И. Поповъ: Да. Искамъ да кажа, че много жарка речъ сте държали тукъ противъ несмѣняемостта.

С. С. Бобчевъ: Намѣрете нѣщо въ нея, кждѣто да съмъ казалъ, че съмъ противъ несмѣняемостта. Има само колебание. Защо? Защото прѣди 20 години азъ отъ тази трибуна казахъ: несмѣняемостта е едно велико благодеяние за сѣдята; несмѣняемостта е една такава твърда основа, на която той стѣпва, за да стане твърдъ, какъвто е твърдъ и законътъ; несмѣняемостта е онзи институтъ, онуй качество, въ което той като се облѣче, става вече ненаранимъ, нищо не може вече да го удари; несмѣняемостта, това е, прочее, най-доброто нѣщо, което може да се направи; но питамъ: дали ние съ несмѣняемостта нѣма да прибрѣземе, дали не е рано за този институтъ у насъ? Този въпросъ съмъ поставилъ.

Т. Теодоровъ: Прѣди 20 години.

С. С. Бобчевъ: А подиръ туй, когато се нареди такъвъ институтъ — наврѣмето съмъ го казвалъ и пакъ ще го кажа — който се приема отъ всички партии, трѣбва ние да го поддържаме непрѣмѣнно съ всички сили.

Министъръ Х. И. Поповъ: Македония въ какво положение е сега?

С. С. Бобчевъ: И за него ще Ви кажа. — Ще бжде извънредно рисковано, единъ институтъ, установенъ отъ 20 години, на който ние дължимъ твърде много нашето добро правосъдие, да отидемъ сега да го унищожаваме.

Министъръ Х. И. Поповъ: Недѣйте говори, че унищожавамъ института. Не унищожавамъ института, а само прѣмѣствамъ врѣменно, и то за такава страна, която е не 20, а 50 години назадъ. Какво приказвате!

С. С. Бобчевъ: Ако не ме прѣкъсвате тукъ, ще Ви отговоря по-скоро.

Министъръ Х. И. Поповъ: Мисля, че не се сърдите.

С. С. Бобчевъ: Не се сърдя.

Министъръ Х. И. Поповъ: Вие сте си измѣнили мнѣнието. Безъ съмнѣние, азъ много добръ зная, че има професори — не само Вие — които се отказвате отъ своето мнѣние.

С. С. Бобчевъ: Вие даже ще ме похвалите?

Министъръ Х. И. Поповъ: Да, да. Защо да не Ви похваля! Азъ съмъ слушалъ отъ катедрата на Московския университетъ професори слѣдъ 10 години да се отказватъ отъ своето мнѣние. Какво отъ туй?

С. С. Бобчевъ: Какво нѣщо е несмѣняемостта, азъ казахъ мимоходомъ, като обяснение, като отговоръ на почитаемия г. министъръ. Но азъ ще отида по-нататъкъ и ще ви кажа, г. г. народни прѣдставители, че несмѣняемостта е възприета даже и въ страни, дѣто има изборни сѣдии. Въ Америка има щати, дѣто сѣдиштѣ се избиратъ, има и такива, дѣто се назначаватъ. Въ тѣзи щати, обаче, дѣто сѣдиштѣ се избиратъ, тамъ несмѣняемостта е за всичкия периодъ, за който сѣдята е избранъ. Никой не смѣе въ туй врѣме да посѣга на него; той си остава несмѣняемъ. И не само това, но не се допуска законодателството да измѣни тоя редъ, т. е. да закрие нѣкой участъкъ, дѣто има единъ мирови сѣдия, и по този начинъ да го уволнятъ, да го махнатъ, като кажатъ: „Е, закрили му се службата — свършва се“. Не, за всичкото врѣме отъ онзи периодъ, за който той е избранъ, ще му се плати освѣтъ ако му се даде друга служба, която е равнозначеща. Така е сжщо въ Прусия, па така е горѣ-долу, и у насъ наредено. Тамъ законодательтъ не смѣе да посѣга на несмѣняемостта. Асж несмѣняемостта е такава гаранция, която е противопоставена и на изпълнителната властъ, и на законодателната. Законодателната властъ не смѣе, не може да си играе съ несмѣняемостта на единъ сѣдия и въобще, на сѣдиштѣ — това е единъ принципъ. Може да се повиси условиего за гарантирането на правосъдието, но законодателството не би трѣбвало — не казвамъ, че не може, може; едно законодателство може да си позволи разни работи, даже нѣкой произволъ може да си позволи, но то не може да каже, че дѣйствува правилно — законодателството не смѣе да посѣга на несмѣняемостта.

Министъръ Х. И. Поповъ: Исканъ да разбера: може ли или не може.

С. С. Бобчевъ: Че какъ не — може да прави произволи. Кой Ви казва противното, г. министре?

Министъръ Х. И. Поповъ: Така се изразихте първия пътъ.

С. С. Бобчевъ: Не трѣбва, по никой начинъ не би трѣбвало, искамъ да кажа.

Министъръ Х. И. Поповъ: То е другъ въпросъ.

С. С. Бобчевъ: И заради туй именно си турятъ тази юзда законодателитѣ въ закона, да не смѣятъ да го промѣнятъ послѣ, и заради туй въ Прусия, като затворишъ единъ участъкъ, въ който има сѣдия, ще му платишъ за всичкото врѣме, додѣто е живъ, освѣтъ ако го назначишъ на равнозначеща служба; иначе ще му платишъ, за да се даже въ конституциитѣ — а има конституции, дѣто е играе съ несмѣняемостта на сѣдиштѣ. Той е единъ конституционенъ принципъ; той би трѣбвало да бжде вписанъ даже въ конституцията — а има конституции, дѣто е вписанъ. Каква е задачата на несмѣняемостта, питамъ азъ? Вие мислите, че съ туй се дава една привилегия на сѣдята? Никакъ не. Това е гаранция въ полза на правосъдието, въ полза на обществото. Сѣдята е немоощенъ човѣкъ, слабъ. Обществото му казва: „Азъ искамъ да бждешъ независимъ, азъ искамъ да бждешъ не лицепрятенъ, искамъ да не рѣшавашъ дѣлата по хатъръ; азъ искамъ, когато те притиска министърътъ — който и да билъ той — да не го слушашъ, ако е противъ закона; да бждешъ твърдъ като закона и никога да не отстъпи-

вашъ на когото и да било отвън, на никаква полицейска и изпълнителна власт; ти трѣбва да си изпълнявашъ длъжността". Сѣдната отговаря: „Какво искате отъ мене! Вие искате отъ мене невъзможни работи; азъ съмъ слабъ човѣкъ, мене ще ме махнатъ и ще ме уволнятъ". — „Тъй ли е работата? Е добръ, ще те направя несмѣняемъ". Това е принципътъ, по силата на който единъ сѣдия се облича въ несмѣняемостъ. Обществото е, което му дава това право за себе си, за да се гарантира то, не за да гарантира сѣдната. Заради туй тѣкмо му дава и голѣма плата, колкото се може по-голѣма, и му казва: „Ето ти добра плата, ето ти несмѣняемостъ и други гаранции; сега искамъ да бѣдешъ единъ непоколебимъ стражъ на правосѣдието, единъ бюстнителъ на закона, който прѣдъ нищо не отстъпва; ето какво искамъ отъ тебе, и туй ти трѣбва да направишъ, защото ти си гарантиранъ". Особено туй е необходимо въ една правова държава, каквато е нашата. Особено необходимо е у насъ, дѣто ние би трѣбвало чувството на правда и справедливостъ да гледаме всѣчески да го възпитаваме, всѣчески да го отгледимъ, да го отгледаме, и да проникне въ всичкитѣ класове у насъ, отъ горѣ до долу, и въ всичкитѣ правителствени, въ всичкитѣ държавни учрѣждения. А то не може да бѣде, ако ние си играемъ съ правосѣдието, ако ние не дадемъ възможностъ на сѣдната да бѣде наистина таквъ, каквото го направи несмѣняемостъ на първо мѣсто, и другитѣ гаранции, които сега сѣ прѣдметъ на посѣгане.

Особено се посѣга на независимостъта на нашитѣ мирови сѣдии, г-да. Намѣсто да повдигнемъ нашия мирови сѣдия, както това е необходимо при онѣзи права, при онази компетентностъ, която ние сме му дали, намѣсто да го повдигнемъ, казвамъ, по-нависоко, намѣсто да го направимъ по-добръ платенъ, намѣсто да го направимъ по-добръ обученъ, по-добръ подготвенъ и теоритически, и практически, та че по този начинъ да изискваме отъ него такова правосѣдие, каквото трѣбва да се раздава отъ мировия сѣдия, ние сега, съ този законопроектъ, понижаваме мировия сѣдия още повече. Тукъ, отъ тази трибуна, се каза онзи день, че мировиятъ сѣдия у насъ има подсѣдность и кръгъ на дѣятелностъ много по-широки, отколкото помпентността на много други сѣдебни учрѣждения отъ неговия рангъ. Сравнително мировитѣ сѣдии въ Франция, Landgerichte въ Германия, тѣй нареченитѣ conciliatori или praetori въ Италия, мировитѣ сѣдии въ Америка и т. н., нашиятъ мирови сѣдия има по-голѣма компетентностъ и много по-широкъ кръгъ на дѣятелностъ. Когато е така, ние на нашия мирови сѣдия трѣбва да погледнемъ малко по-инакъ, отколкото сме гледали досега. Първото нѣщо, което трѣбва да направимъ, то е да го приравнимъ поне съ сѣдебнитѣ слѣдователи. Ето ви една реформа, която трѣбваше да се направи и която единъ день непрѣмнно трѣбва да се прокара у насъ; тя трѣбва да стане. Мировиятъ сѣдия трѣбва да се вземе отъ окръжния сѣдъ и да отиде въ мировото сѣдилище, а не отъ мировитѣ сѣдии да правимъ членове на окръжния сѣдъ. Той трѣбва да бѣде школуванъ въ окръжния сѣдъ, трѣбва да е стоялъ извѣстно врѣме тамъ, да е школувалъ дълго врѣме и да бѣде той единъ отъ най-добритѣ членове на окръжния сѣдъ, за да го назначите самостоятеленъ, едноличенъ сѣдия. Единъ членъ на окръжния сѣдъ може да рѣшава много по-добръ дѣлата, когато има въ другарство двама души опитни другари, съ които се съвѣщава, ама единъ мирови сѣдия оставенъ самичкъ, той трѣбва да бѣде находчивъ, той трѣбва да бѣде съ голѣма практика, той трѣбва да бѣде много повече подготвенъ, отколкото когато е той въ колегията на своитѣ другари отъ окръжния сѣдъ. Съ една рѣчь, на неговитѣ плещи, на неговитѣ гърди лежи много по-голѣма работа, отколкото когато е въ окръжния сѣдъ. Че защо го туряте по-долу отъ членъ въ окръжния сѣдъ? Даже защо не го поставите — и трѣбва да го поставите — по-високо отъ членъ на окръжния сѣдъ? Ще му дадете по-голѣма плата, която се дава на сѣдебния слѣдователъ и на прѣдседателя. Тогава можемъ да направимъ и друго, което е необходимо — необходимостъта ще го наложи: ще уголимъ даже и компетентността на мировия сѣдия. Това смѣло можемъ да направимъ, и по този начинъ ще спечелимъ твърдѣ много, защото едноличността въ сѣденето, когато е опитенъ сѣдната, не е нѣщо, което да не може да се възприеме; напротивъ, то може да се възприеме. Едноличниятъ сѣдия не е по-лошъ сѣдия отъ тримата сѣдии, които колегиялно сѣдятъ, тогавъ, когато той се е школувалъ, когато се е практикувалъ, когато той

знае и когато е независимъ, т. е. несмѣняемъ и добръ платенъ.

Н. Начевъ: Не можете намѣри такива.

С. С. Бобчевъ: Така че ние, намѣсто да повисимъ нашитѣ мирови сѣдии, съ този законопроектъ ние идваме да ги понижимъ. Е добръ, една такава мѣрка по никой начинъ не би трѣбвало да се допустне, не би трѣбвало да се одобри отъ единъ Парламентъ, отъ едно Народно събрание, което се почита, което е вписало — защото всички, казвамъ, групи и партии сѣ я вписали въ своитѣ програми — несмѣняемостъта. Но какво врѣди сега — всичкото е за до два мѣсеца слѣдъ демобилизацията. Много врѣди. Най-напрѣдъ врѣди затуй, защото посѣгаме на единъ принципъ; послѣ врѣди затуй, защото надъ главитѣ на сѣдинитѣ единъ дамоклевъ ножъ ще стои, всѣки ще трепери за своята сѣдба, и тогава той не може да дѣйствува и работи, защото никой не знае на кого ще се падне този жребий, да се мѣсти отъ София не знамъ кѣдѣ-си, въ другия край на България, или отъ Трънъ, дѣто той се е настанилъ, наредилъ, и дѣто е доволенъ, да го хвърлятъ въ Добричъ. Е добръ, такава една несмѣняемостъ не трѣбва да се прѣмахва не до два мѣсеца слѣдъ демобилизацията, ами и за три дни. Ако ние искаме да подобримъ нашето правосѣдие, особено сега, когато ние вече унищожихме селскитѣ сѣдилища и всичката тѣхна компетентностъ за разни малки дѣла прѣмина въ вѣдомството на мировитѣ сѣдии, ние трѣбваше да помислимъ, щото на тѣзи работници по правосѣдието, най-важни споредъ моето схващане, да имъ дадемъ възможностъ да правятъ *avancement sur la place*, напрѣдване на мѣстото за пегъ години не съ 5—10%, ами съ 20%. Мировиятъ сѣдия трѣбва да бѣде добръ платенъ.

Двѣ думи за таблицата, за която толкова много говори прѣждеговорившиятъ ораторъ. Таблицата за назначенията и повишенията, която занимава десетки членове въ нашето сѣдоустройство, е сѣщо така една гаранция за доброто и правилно оцѣняване качествата и способноститѣ на сѣдинитѣ. Единъ висшъ сѣдебенъ свѣтъ, въ рѣшенията на когото взема участие и г. министърътъ на правосѣдието, въ който взематъ участие върховни магистрати и други служаци, единъ таквъ сѣдебенъ свѣтъ се произнася кому какъвъ редъ, какво мѣсто да се даде въ таблицата за назначенията и повишенията. Министърътъ на правосѣдието въ интереса на дѣлото е длъженъ да се съобразява съ тази таблица, за да може единъ день да каже: „Азъ извършихъ добросъвестно работата си". Единъ министъръ на правосѣдието, който уважава себе си и който държи да каже на цѣль свѣтъ, че той е дѣйствувалъ съвършено обективно, безстрастно и безпристрастно, би трѣбвало да се подчинява на тази таблица, да се подчинява на тѣзи мѣрки, които сѣ взети отъ висшия сѣдебенъ свѣтъ. Той никога не би трѣбвало да наруши една такава таблица за своето спокойствие, ако щете, независимо отъ обстоятелството, че той е длъженъ да даде възможностъ да се прояви въ този случай всичко онова, което е добро, всичко онова, което заслужава напрѣдване. Ние не можемъ да разберемъ какво общо има настаняването на сѣдии въ новоосвободенитѣ краища съ прѣмахването на таблицата и съ прѣмахването на висшия сѣдебенъ свѣтъ. Защо става това, каква необходимостъ, какви интереси въ новоосвободенитѣ земи налагатъ на г. министра на правосѣдието такава една реформа? Не показва ли това само едно, че тукъ се иска само едно разврѣзване на рѣцѣтѣ и повече нищо? Азъ бихъ рекълъ, че този законопроектъ по право би се нареклъ законопроектъ за разврѣзване на рѣцѣ въ областъта на правосѣдното вѣдомство — азъ друго не виждамъ. Всѣки отъ васъ, г. г. народни прѣдставители, който даже е непричастенъ малко въ сѣдебното дѣло, ако вземе да изучи сравнително това, което ни се дава, и това, което е въ дѣйствующия законъ за сѣдоустройството, ще се убѣди въ правотата на моитѣ думи, ще се убѣди, че всички тѣзи реформи, които се правятъ, иматъ една цѣль: разврѣзване на рѣцѣ. Съ каква цѣль — то е друго. Днешниятъ министъръ може да има най-благонамерени цѣли, а утрѣ ще дойде другъ, и тогава той може би самъ ще бѣде първиятъ, който отъ тази страна (Сочи лѣвницата) ще каже: „Напразно азъ създадохъ такова законоположение, съ което мислѣхъ само добро да направя".

К. Пастуховъ: За 10 души либерали, цѣль законъ ще се разстройва.

С. С. Бобчевъ: Който и човѣкъ да бѣде — а човѣцитѣ всички сѣ слаби и у насъ обикновено министритѣ сѣ партизани — какъ ще устои той на една депутация, която дошла да иска нѣщо? Г. Поповъ, вѣроятно, може да не направи това, може да се противопостави съ всичкитѣ си гърди — възможно е — но другъ не ще може да се противопостави. Тамъ е въпросътъ. Ние не правимъ закони за кѣсо врѣме.

Д-ръ Н. Сакаровъ: Ние правимъ, за жалость, тъкмо обратното: закони за много кѣсо врѣме.

С. С. Бобчевъ: Не се знае.

Д-ръ Н. Сакаровъ: Още единъ законъ не е прокаранъ и въ сѣщото врѣме се внася другъ, който го измѣнява.

С. С. Бобчевъ: Таблицата не е врѣмененъ законъ. Азъ, г. министре, не говоря само за едно постановление, а за съвокупността, за цѣлия Вашъ законъ, който не разчита само за едно врѣме отъ два мѣсеца слѣдъ демобилизацията.

Министъръ Х. И. Поповъ: Ще говоря. Ако не се съгласите, най-послѣ ще видимъ.

С. С. Бобчевъ: Ще ми бѣде много приятно — нѣщо, въ което, впрочемъ, не вѣрвамъ.

Г. г. народни прѣдставители! Единъ въпросъ, който слѣдъ всички тѣзи бѣлѣжки, които направихъ, и който самъ по себе си се поставя, е слѣдниятъ: е добръ, какво ще правимъ съ новодобититѣ земи? Нима ние ще ги оставимъ така, неуредени? Ами ние тукъ казваме по единъ положителенъ начинъ, че една (Чете) „неотложна нужда се явява за назначаване мирови сѣдии и нотариуси въ тѣзи земи, за да не се спира извършването и засвидѣтелствуването поне на най-обикновенитѣ актове на гражданския животъ“. Азъ казвамъ, че едва мога да се съглася съ прѣждеговорившия ораторъ, който каза, че тамъ нѣма граждански животъ, че тамъ не може да се упражнява никакво правосѣдие, че тамъ нѣма нужда отъ никакви нотариуси и т. н. Азъ това нѣщо не мога да допусна.

Министъръ Х. И. Поповъ: Що ни трѣбватъ — да си бѣде като въ турско!

С. С. Бобчевъ: Едно нѣщо, обаче, мога да кажа и смѣло мога да го поддържамъ прѣдъ васъ и да обърна вниманието на г. министра на правосѣдието: за новитѣ земи, каквито сѣ новопридобититѣ земи, въ такива изключителни врѣмена, каквито прѣживяваме още, се правятъ изключителни наредби, по-право, правятъ се врѣмenni закони — думата изключителни не е толкозъ права. Тѣй направи Германия въ Елзасъ и Лоренъ, тѣй се прави почти винаги при придобиване на такива земи: правятъ се врѣмenni наредби и споредъ тѣхъ се дѣйствува. Между това у насъ какво става? За новопридобититѣ земи се искатъ 3 апелативни сѣдилища, 20 окръжни сѣдилища съ 120 души персоналъ — сѣдии, прокурори, сѣдебни слѣдователи и пр. — 100 мирови сѣдии и 100 пристава. Искатъ се съ други думи единъ сонмъ отъ нови служащи, които не могатъ да намѣрятъ, и като не могатъ да ги намѣрятъ, развързватъ си рѣцѣтъ и казватъ: „Ще ги намѣримъ“. Истина ли е, прѣди всичко, това, че има неотложна нужда да се създадатъ въ новопридобититѣ земи три апелативни сѣдилища? Нашитѣ апелативни сѣдилища, които сега дѣйствуватъ, биха могли много добръ да посрещнатъ нуждитѣ отъ апелативно производство на дѣлата, които биха дошли отъ новопридобититѣ земи.

Н. Начевъ: Затуй чакаме петъ години апелативниятъ сѣдъ да рѣши едно дѣло.

С. С. Бобчевъ: Въ днешно врѣме всички чакаме, защото днешното врѣме е изключително врѣме.

Н. Начевъ: Азъ говоря за нормално врѣме.

С. С. Бобчевъ: Когато дойде дѣйствително да нареждаме тѣзи сѣдилища тамъ, на първо врѣме ще създадемъ едно-двѣ, а подиръ година, двѣ, три — други и така ще стане постепенно нареждането имъ, а не веднага. Ами че толкозъ ли е далечъ този Бѣломорски край, за да не могатъ хората да отиватъ сега въ Пловдивъ? Тѣзи, които сѣ

отъ Добруджанския край, близо до Русчукъ, за извѣстно врѣме ще отиватъ въ Русчукъ. Ако е толкова необходимо, най-послѣ полека-лека ще се нареди. Искатъ се 20 окръжни сѣдилища. Защо сѣ тѣзи 20 окръжни сѣдилища? Нима не може сега за сега тамъ, кѣдѣто е необходимо и кѣдѣто може да се наредятъ шестъ сѣдилища и къмъ тѣзи сѣдилища да се направятъ окръжи — понеже нѣма толкова много дѣла да се гледатъ — и на онѣзи сѣдебни участъци, които единъ день могатъ да бѣдатъ уредени като окръжни сѣдилища? Но сега засега само 6-тѣхъ окръжни сѣдилища — двѣ въ Македония, двѣ въ Моравско и двѣ въ Добруджа, примѣрно казвамъ — могатъ да гледатъ дѣлата и отъ другитѣ сѣдебни окръжия, кѣдѣто единъ день ще се нареди окръженъ сѣдъ. По този начинъ вие нѣма да имате нужда отъ 120 сѣдии за окръжни сѣдилища и ще направите една голѣма икономия отъ 60—70 души, които, прѣдполага се, че ги имате на разположение, щомъ искате 20 окръжни сѣдилища, можете да ги употребите другадъ: вземете и назначете мирови сѣдии въ тѣзи мѣста отъ тѣзи 60 души, съ които можете да разполагате. Но и 60 души мирови сѣдии за новитѣ земи сѣ много. Тамъ вие искате да създадете 100 сѣдебни участъци; създайте ги, но на първо врѣме вмѣсто 100, назначете 30 мирови сѣдии и на всѣки единъ отъ тѣхъ дайте да гледа дѣла на три участъка, както правятъ въ Англия, въ Америка, както става въ Швеция и Норвегия, кѣдѣто отиватъ на мѣстата да гледатъ дѣлата, кѣдѣто уреждатъ сесии и прѣзъ тѣзи сесии гледатъ дѣлата. Ето ви дамъ едно много правилно нареждане на правосѣдието и за у насъ. А ако искате да имате регистриране и легализиране на извѣстни актове и т. н., би могло и туй да се достигне инакъ. Ако нѣмате тѣзи сѣдии или не имъ давате право, можете да дадете подобно право, като една врѣмenna наредба, на градскитѣ управления; въ Англия градскитѣ кметъ сѣди и легализира и урежда тѣзи дѣла, които ние даваме на нотариуса. Защо ние не го направимъ у насъ като една врѣмenna необходимостъ? Може туй да не е толкозъ практично, да не е толкозъ правилно и може донѣкъдѣ да противоречи на нашия сѣдебенъ строй, но единъ день туй може да стане.

Министъръ Х. И. Поповъ: Тамъ има закони за това. Вие не можете да искате разни системи правосѣдие за стари и нови земи.

Д-ръ Й. Фаденхехтъ: Тази практика на кого ще прѣчи? Кой знае какво ще бѣде!

С. С. Бобчевъ: Вредъ на свѣта има разни системи по правосѣдието, когато се касае да се наредятъ врѣмenni наредби и когато се касае за нови земи, на които още сѣдбата окончателно не е опрѣдѣлена. Утрѣ-другиденъ, когато ние дѣйствително ще речемъ да се нареждаме окончателно, тогава ще създадемъ институтитѣ и тогава ще видимъ какви сѣ: дали тѣзи институти сѣ по-консерваторски, по-либерални, тогава ще обмислимъ и тогава ще приказваме.

Министъръ Х. И. Поповъ: Румелия какъ я наредихме?

С. С. Бобчевъ: Като е дума за това, пакъ ще Ви кажа, че тамъ именно се дѣйствуваше тѣй, както азъ казвамъ.

Министъръ Х. И. Поповъ: Съвсѣмъ не така. Слѣдъ три мѣсеца въведохме всички закони и казахме, че Румелия не е колония, а е Бѣлгария.

С. С. Бобчевъ: Елзасъ и Лоренъ не бѣха колония, бѣха Германия.

Министъръ Х. И. Поповъ: Парламентътъ рѣши да прилага тамъ нашитѣ закони, и азъ съмъ, който ще трѣбва да назнача сѣдии тамъ.

С. С. Бобчевъ: Позволете да свърша.

Всички тѣзи бѣлѣжки, които направихъ, имаха за цѣлъ да установятъ прѣдъ васъ едно положение, че реформитѣ, които се искатъ да одобрите — реформитѣ за измѣняване на нашето сѣдебно устройство — сѣ реформи неприемливи, че тѣ наистина вмѣсто да поправятъ вежди, вадятъ очи, че тѣ сѣ пакостливи, че тѣ нарушаватъ началата, ако щете, конституцията, основнитѣ начала на нашето сѣдебно устройство, че тѣ отнематъ възможността единъ сѣдия да бѣде независимъ, да бѣде самостоятеленъ, да бѣде добъръ сѣдия, тѣ понижаватъ положението и на цѣлия

сждебен персонал; съ други думи, тѣ понижаватъ цѣлото правосъдно дѣло у насъ. И азъ се питамъ: това ли остана намъ днесъ да правимъ, съ такива ли въпроси намъ ни остана да се занимаваме, които въпроси само пакости и врѣди ще направятъ на единственото, може би, у насъ учрѣждение, на единствения институтъ, къмъ който ние се обръщаме за запазване и честта, и имота, и живота, защото нашитѣ сѣдилища, нека си го кажемъ, така или иначе, продължаватъ да бждатъ и върватъ, че и въ бждаще ще бждатъ убѣжището за запазване на всички права на гражданитѣ? И понеже този законопроектъ съсипва издѣно тѣзи права, азъ заявявамъ, г. г. народни прѣдставители, че групата, къмъ която принадлежа — Народната партия — ще гласува противъ този законопроектъ. (Ржкоплѣскане отъ лѣвицата)

Прѣседателъ: Има думата г. Христо Гендовичъ.

Отъ лѣвицата: Отсѣтствува.

Прѣседателъ: Има думата г. д-ръ Йосифъ Фаденхетъ.

Д-ръ И. Фаденхетъ: (Отъ трибуната) Г. г. народни прѣдставители! Трѣбва да изповѣдамъ, че азъ лично не очаквахъ, че ще бждемъ сезирани съ единъ проектъ, който, вземайки поводъ отъ факта, че българската военна мощъ успѣ да тури рѣка на земи, които въ голѣмата си частъ трѣбва да принадлежатъ къмъ България, ще внесе едно пълно разстройство на нашето сждебно дѣло. Азъ не очаквахъ, че правителството ще може по единъ такъвъ лекъ, да не кажа по лекомисленъ начинъ, да мотивира сжществениятъ промѣни въ сждоустройствения законъ, защото сѣ мислѣхъ, че и г. министърътъ на правосъдието, като дългогодишенъ дѣецъ по правосъдното дѣло, като единъ отъ нашитѣ първи адвокати прѣди да бжде министъръ, скѣпи и милѣе за това правосъдие, както скѣпимъ и милѣемъ всички, юристи и не юристи. Моето впечатление, може би, нѣмаше да бжде такова, изненадата нѣмаше да бжде тъй голѣма, ако г. министърътъ на правосъдието бѣше заблагодарилъ да мотивира поне по единъ по-благовиденъ начинъ онѣзи промѣни, които прѣдлага да бждатъ внесени въ закона за сждоустройството. И прави впечатление слѣдното обстоятелство: ако сравните, г. г. народни прѣдставители, мотивировката, която е далъ сжщиятъ министъръ на правосъдието, г. Поповъ, на своя проектъ за измѣнение на втората алинея, или по-добрѣ, за прибавяне втора алинея къмъ чл. 104 отъ закона за сждоустройството — проектъ, внесенъ и приетъ, ако не се лъжа, въ първата извънредна сесия на туй Народно събрание прѣзъ 1914 г. — ако сравните, казвамъ, тази мотивировка съ мотивировката, която е дадена за измѣнението на чл. чл. 104, 105 и за прѣмахването на чл. чл. 121—130 и 157, за прѣмахването на сждебния съвѣтъ, на таблицитѣ, по-вѣрно ограничаване несмѣняемостта, понижаване съвсѣмъ неоправдано и ценза на сждинитѣ, които крупни промѣни сѣ мотивирани съ една мотивировка, която, ако я сравнимъ, както казахъ, съ мотивировката за прибавяне втора алинея къмъ чл. 104, само за една алинея, прѣдставлява, въ количество прѣдадено, 1/20 отъ онова, което е написано въ доклада до XVII-то Народно събрание на декемврий мѣсецъ 1914 г. И какво се прѣдлагаше тамъ, г. г. народни прѣдставители? Тамъ се прѣдлагаше само слѣдното: прѣдъ видъ на това, че вписанитѣ въ таблицитѣ за назначаване и повишаване сждии и кандидати за сждебни длѣжности, специално за мирови сждии, сѣ недостатъчни, то министърътъ на правосъдието моли Народното събрание да бжде измѣненъ, не особено сжществено, дотогавашниятъ редъ, като се допустие, щото да бждатъ назначавани за изпълняющи длѣжността мирови сждии и онѣзи лица съ юридическо образование, които макаръ и да нѣматъ двѣ прослужени години, както изисква правилото, за изпълняющи длѣжността мирови сждии съ годишна заплата 3.600 л., и то пакъ да се утвърдятъ въ тази длѣжностъ, слѣдъ като изтекать прѣдвиденитѣ въ закона двѣ години и ако бждатъ прѣдставени и вписани въ таблицата за назначаванията. Това се мотивира надълго и широко, и тогава г. министърътъ е билъ убѣденъ, че таблицата не е единъ институтъ врѣденъ, не е единъ институтъ, който спира правилното подбиране на сждебния персоналъ. Азъ разбирамъ, че въ него врѣме, когато кабинетътъ на г. Радославовъ бѣше въ своя мѣдовъ мѣсецъ, въ началото на управлението, все-таки скрупулитѣ сѣ били повече, но колкото продължава управлението, толкова чувството на

отговорностъ прѣдъ Народното събрание, прѣдъ отечеството намалява, и днесъ ние се намираме прѣдъ единъ проектъ, много важенъ по своето измѣнение и врѣденъ, дълбоко съмъ убѣденъ, по онова, което смѣта да въведе съ една мотивировка, оправдана съвършено недостатъчно.

Кои сѣ, собственно, сжществениятъ измѣнения, що се внасятъ съ прѣдлагания законопроектъ? Това се каза вече и отъ онѣзи, които говориха прѣди мене. Три нѣща главно се засѣгатъ въ този законопроектъ: първо, понижаване се, намаляване се и даже се прѣмахва цензътъ за сждинитѣ, изобщо, и специално за мировитѣ сждии — за тѣхъ цензътъ се прѣмахва. Защото азъ не считамъ, че е нѣкакъвъ цензъ условието да бжде назначенъ за мирови сждия онзи практикъ, който нѣкога-си, въ продължение на сжществуванието на България като самостоятелна държава, е билъ поне двѣ години сждия.

На второ мѣсто се ограничаване несмѣняемостта на сждинитѣ, а специално за мировитѣ сждии се прѣмахва тази несмѣняемостъ въ едно отъ нейнитѣ сжществени проявления, като се дава право на министра, макаръ и само до два мѣсеца слѣдъ демобилизацията, по свое усмотрѣние да мѣсти отъ единъ край на другъ въ увеличена България мировитѣ сждии, които иматъ вече право на несмѣняемостъ.

М. Такевъ: Този срокъ ще трѣбва да се продължи една година.

Министъръ Х. И. Поповъ: Прави го за васъ, г. Такевъ, а не за мене. Азъ вече свършвамъ. Нашиятъ мандатъ изтича. Ние нѣмаме врѣме да правимъ партизанство. Искаме да ви отворимъ вратата.

М. Такевъ: За всички, които ще назначите, ще трѣбва послѣ една метла.

Д-ръ И. Фаденхетъ: Министърътъ Ви казва, че това прави заради васъ, г. Такевъ, защото тѣ нѣматъ врѣме да партизанствуватъ сега.

В. Молловъ: Значи, прави единъ видъ законодателно завѣщание.

Министъръ Х. И. Поповъ: Да, ние свършихме, за васъ го правимъ.

Кажете нѣщо научно, г. Фаденхетъ. Вие говорите само за партизанство. Който иска да прави партизанство, той ще почне отъ първата година и слѣдъ 2—3 години ще ги направи пакъ несмѣняеми.

М. Такевъ: Направете като г. Досева. Той постигналъ много почтено, като внесе законопроектъ въ 1899 г., съ който отмѣняваше закона за сждоустройството.

К. Досевъ: Защото партизанскитѣ закони тъй трѣбва да бждатъ отмѣнявани.

М. Такевъ: Този е сжщо такъвъ.

К. Досевъ: Има голѣма разлика.

Д-ръ И. Фаденхетъ: Прѣдлага се, г. г. народни прѣдставители, да се прѣмахне висшиятъ сждебенъ съвѣтъ, като въ сжщностъ се възстанови правото, което имаше министърътъ на правосъдието въ България да назначава по свое усмотрѣние лица по сждебното вѣдомство, които досега можеха да се назначаватъ само по единъ строгъ опрѣделенъ редъ.

К. Досевъ: Всичко, каквото говорите, е партизанско.

М. Такевъ: Ти вървашъ ли, че това е за доброто на България?

К. Досевъ: Има практики, които стоятъ много по-високо отъ министри.

М. Такевъ: Слѣдъ 40-годишно сжществувание на България ще ровимъ изъ архивата да търсимъ практики, които да назначавате за сждии.

К. Досевъ: Вие станехте причина да се развалятъ сждилищата.

М. Такевъ: Ходатаитѣ направихте адвокати, сега пъкъ практицитѣ ще правите сждии.

Д-ръ Й. Фаденхехт: Г. г. народни прѣдставители! По въпроса за намаляване ценза мотивировката, която е дадена въ доклада, е слѣдната: казва се тамъ, че нуждата за по-скорошното уреждане на сѣдебната частъ въ новоосвободенитѣ земи е очевидна. Особено, казва се тамъ, е неотложна нуждата за назначение на мирови сѣдии и нотариуси въ тия земи, за да не се спира извършването и засвидѣтелствването поне на най-обикновенитѣ актове на гражданския животъ. Понеже нѣма достатъчно персоналъ, нѣма достатъчно кандидати, които да удовлетворяватъ прѣдвиденитѣ въ сегашния законъ условия, то по тия причини министрътъ намира за умѣстно да се намали цензътъ на всички сѣдии и прокурори, а специално за мировитѣ сѣдии постановява да могатъ да бѣдатъ назначавани и практики, ако нѣма кандидати, които да отговарятъ на условията, практики, безъ да се изиска нѣкакво специално образование, нѣкакво общо образование, стига само тѣ да сѣ били двѣ години поне — и това е тѣхното качество, че сѣ практики — на нѣкаква сѣдийска служба.

Г. г. народни прѣдставители! Интересно е да се прослѣди какъ у насъ е вървѣлъ въпросътъ исторически относително ценза на лицата отъ сѣдебното вѣдомство. Въ закона за сѣдоустройството отъ 1880 г., който бѣше въ сила до 1898 г. — макаръ че между това бѣше издаденъ единъ законъ по реда на пълномощията, обаче той влѣзе въ сила само въ нѣкои си членове, по силата на единъ княжески указъ, който, обаче, княжески указъ биде по-сетнѣ, слѣдъ възстановяване на конституцията, отмѣненъ, и си остана въ сила законътъ за сѣдоустройството отъ 1880 г., по този законъ, по чл. 96 отъ него и чл. чл. 102, 101 и 100 се урежда въпросътъ за ценза, и любопитно е да се види, че даже въ 1880 г. се изисква за прѣдседатели, подпрѣдседатели, членове на окръжни сѣдилища, сѣдебни слѣдователи, както и за прокуроритѣ и тѣхнитѣ помощници, тѣй сѣщо и за мирови сѣдии, лица, които ще бѣдатъ назначавани, да иматъ поне общо срѣдно образование, или пъкъ да сѣ прослужили по сѣдебната частъ не по-малко отъ една година. Това е въ самото начало, когато съ никакъвъ персоналъ не е разполагало тогавашното управление, за да може да уреди сѣдилищата въ новоосвободена България. Въ забѣлжката къмъ този чл. 102 се казва за първъ пѣтъ: „Като не се намѣрятъ лица, които да удовлетворяватъ горнитѣ условия, прѣдвидени въ чл. чл. 100—102, могатъ да се назначаватъ и други лица, но въ всѣки случай, които сѣ получили какво-годѣ образование“. Тѣй започна нашето правосѣдно дѣло прѣзъ 1880 г. Въ 1898 г., прѣди това даже, въ 1897 г., вече се въвежда цензъ, че лицата, назначавани като сѣдии или прокурори, трѣбва да бѣдатъ свършили или Висшето училище — юридическия факултетъ, или да сѣ свършили нѣкой чуждѣстраненъ юридически факултетъ и да сѣ издържали държавенъ изпитъ. До него моментъ, до влизане въ сила на закона отъ 1883 г., не се изискваше специаленъ юридически цензъ за сѣдитѣ, нито за прокуроритѣ. Въ 1898 г., или по-вѣрно въ 1897 г., тъкмо 20 години по-рано, прѣди 20 години се установява като цензъ за мировитѣ сѣдии и за членоветъ на окръжнитѣ сѣдилища, лицето да бѣде навършило 26-годишна възраст, да има юридическо образование, да е издържало държавенъ изпитъ и най-малко двѣ години да е прослужило — да има значи известна практика въпрѣки теоритическата подготовка — като секретаръ, подсекретаръ или кандидатъ за сѣдебна длѣжностъ. Но трѣбва веднага да забѣлжа, че по една врѣменна, прѣходна по-вѣрно, наредба, съдържаша се въ чл. 209 отъ този законъ, т. е. въ чл. 209 отъ слѣдующия законъ за сѣдоустройството, който бѣше внесенъ въ Камарата отъ тогавашния министъръ на правосѣдието г. Згуревъ, се прѣдвидѣ известно кратко врѣме да се назначаватъ и лица, които нѣматъ този цензъ. Интересно е, че срокътъ, който бѣше прѣдвиденъ въ начало три години, послѣ се продължи съ още двѣ години, послѣ пакъ на три години. Въ тѣзи прѣходни наредби, които постоянно се продължаваха, сѣ се правѣше една отстъпка отъ ценза, прѣдвиденъ, тѣй да кажа, въ основния законъ отъ 1898 г. Но въ тѣзи прѣходни наредби никѣдъ не се задоволява законодателтъ, лицето, което е лишено отъ юридическо образование, да има само една двѣгодишна сѣдийска практика, а още по-малко се е допускало по тѣзи прѣходни наредби да може да стане членъ на окръженъ сѣдъ лице, което нѣма юридическо образование. А съ пролѣзната, която днесъ се прѣдлага отъ г. министра на правосѣдието, отива се даже по-долу отъ ценза, който бѣше изискванъ по тѣзи врѣменни, прѣходни наредби отъ прѣди 20 години, и се до-

пуска — такъвъ е поне текстътъ на проекта — да могатъ да ставатъ и членове на окръжни сѣдилища, и апелативни сѣдилища именно тѣзи практики, които иматъ единствено оправдание да бѣдатъ назначавани, обстоятелството, че сѣ служили нѣкога двѣ години като сѣдии. Защо? Защото въ проекта, слѣдъ като е казано въ забѣлжката къмъ чл. 104: „Ако нѣма кандидати, които да удовлетворяватъ условията, прѣдвидени въ първата алинея — за мировитѣ сѣдии, да бѣдатъ юристи, сир. кандидати на сѣдебна длѣжностъ, да сѣ издържали теоритико-практически изпитъ, да бѣдатъ навършили 23-годишна възраст, или да сѣ адвокати-юристи, които иматъ най-малко едногодишна адвокатска практика, ако нѣма кандидати, които да удовлетворяватъ тия условия — то за мирови сѣдии могатъ да се назначаватъ и практики, които сѣ прослужили най-малко двѣ години като сѣдии“. Сега не зная какво е било намѣрението на г. министра на правосѣдието, но, както е редактиранъ слѣдующиятъ чл. 106, не се вижда да се иска, щото лицата, които ще бѣдатъ назначавани за членове на окръжни сѣдилища, да иматъ юридическо образование. Въ алинея втора на чл. 104 е казано: „За членове на окръжни сѣдилища или замѣстници прокурори при сѣдитѣ сѣдилища се назначаватъ лица, които сѣ прослужили най-малко шестъ мѣсеца като мирови сѣдии, а така сѣщо юристи — то е отдѣлна категория — които иматъ поне двѣгодишна адвокатска практика или сѣ заемали длѣжността редовенъ доцентъ при юридическия факултетъ на Университета.

В. Молловъ: Голѣма честъ за Университета!

Д-ръ Й. Фаденхехтъ: Както е редактирана тази втора алинея на чл. 104, въ свръзка съ чл. чл. 105 и 106 за членството въ апелативния сѣдъ, за подпрѣдседателитѣ на окръжния сѣдъ и т. н., излиза, че щомъ като еднѣжъ министрътъ на правосѣдието заблагоразсѣди да облѣче въ мантията на мирови сѣдия практика, който има двѣгодишна сѣдийска практика, тогава вече той, като прослужи шестъ мѣсеца на тази длѣжностъ като мирови сѣдия, може да бѣде назначенъ за членъ на окръженъ сѣдъ. Повтарямъ, не мога да допустна, че тази е мисълъта на министра на правосѣдието, но както е редактиранъ текстътъ, така изглежда.

Министъръ Х. И. Поповъ: Не е. Тѣ ще бѣдатъ пакъ юристи. Мирови сѣдия ще се казва, когато ще стане такъвъ съ цензъ и послѣ си взема нататъкъ ранга.

Д-ръ Й. Фаденхехтъ: Но, г. г. народни прѣдставители, това е съображение между другото. За насъ е по-важно...

Министъръ Х. И. Поповъ: Кодификационната комисия е събрала работата.

В. Молловъ: Трѣбва да се освѣтли въпросътъ.

Министъръ Х. И. Поповъ: Какъ може необразованиятъ човѣкъ да върви нагорѣ?

Д-ръ Й. Фаденхехтъ: Министрътъ на правосѣдието ще го прави, защото такъвъ е законътъ.

Министъръ Х. И. Поповъ: Нуждата го прави.

Д-ръ Й. Фаденхехтъ: Нуждата сама не дѣйствува, тя нѣма рѣшѣ, тя дѣйствува прѣзъ министра на правосѣдието.

Министъръ Х. И. Поповъ: Министрътъ е безсиленъ, когато нуждата се налага. Трѣбва да дадете правосѣдие на населението, ами че какъ?

Д-ръ Й. Фаденхехтъ: Сега, г. г. народни прѣдставители, съ тази нужда, която се налага, се оправдава това измѣнение на чл. 104 съ забѣлжката. Трѣбва дѣйствително да си зададемъ въпроса: има ли такава неотложна нужда, и ако има такава неотложна нужда, тя като е само за новоосвободенитѣ земи, оправдава ли да бѣде изобщо прѣмахнатъ цензътъ за мировитѣ сѣдии и за стара България, или, ако дѣйствително нуждата е само за новоосвободенитѣ земи, то доколкото тази нужда се простира, до-толкова да се допустне едно отклонение отъ досега приетото у насъ за назначаване на мировитѣ сѣдии, и то ако признаемъ, че дѣйствително по другъ начинъ не би могла да бѣде удовлетворена тази нужда?

М. Такев: Г. професоре! Г. министърът в бюджетарната комисия заяви, че той в новите земи няма да назначава никакви съдии, освен служещи, които ще изпълняват нотариална работа.

Министър Х. И. Попов: Не съм го заявил така. Аз додъто не видя особена нужда, няма да ги назначавам, но понеже ме атакират хората и бюджетът ми дадохте, ще назначи тези, без които не може да се mine. Иначе аз съм съгласен с вас да съкратим бюджета. Дай, Боже, да нямаме нужда.

М. Ничов: Каква нужда има да се измени законът?

Министър Х. И. Попов: Аз ще кажа.

Д-ръ И. Фаденхехт: Пръвдвидени сж в бюджета, ако се не лъжа, 100 мирови, 20 окръжни и три апелативни съдилища в новите земи. Трѣбва да забѣлѣжа, че още в бюджета, който се внесе в 1915 г. за първото 6-мѣсечие отъ 1916 г., се прѣдвиждаше сжко така да има три апелативни съдилища, 18 — мисля толкова сж тамъ, ако не сж и по-малко — окръжни съдилища и 85 мирови съдилища, но, доколкото ми е извѣстно, нито единъ почти мирови съдия не е назначенъ по този бюджетъ. Знае се само, че сж открити двѣ окръжни съдилища: в Струмица и Гюмюрджина. Одринският окръженъ съдъ, който на книга сжществува, в сжщностъ не е откритъ.

М. Такев: Тѣ сж в старото царство вече.

Д-ръ И. Фаденхехт: Но тѣ не се считатъ в новоосвободенитѣ земи — много вѣрно забѣлѣжи г. Такев — въ онѣзи части отъ територията, която е завзета отъ наши войски. Питамъ се азъ, както се запита прѣди менъ и г. Джидровъ, има ли дѣйствително нужда за гражданския животъ на тамошното население да се отворятъ окръжни съдилища, или поне да се назначатъ мирови съдии, макаръ и само за нотариална работа? Г. г. народни прѣдставители! Да не си правимъ илюзия. Който е пжтувалъ в тѣзи мѣста или който е ималъ случай да се срещне съ военни, които идатъ отъ тамъ, той знае само едно, че населението в тѣзи мѣста се нуждае отъ едно единствено нѣщо: отъ едно сравнително спокойствие и главно отъ хлѣбъ. Населението в тѣзи мѣста се е подложило на едни лишения, които, ако биха се изложили въ подробности, ще се видятъ на мнозина невѣроятни. Има случаи на гладна смъртъ. Има невѣроятни посмъртняване за хлѣба, за солта. И това население, което е останало повече отъ жени и дѣца, далечъ не мисли да търси съдилища, за да удовлетвори нѣкакви свои накрѣпени интереси или да търси правда. То ако търси правда, ще я търси противъ може би прѣголтмото усърдие на нѣкой тамъ командующъ или властующъ и тази правда няма да я намири въ мировитѣ или окръжни съдилища, нея ще я търси прѣдъ правителството, прѣдъ комендантството, въ Главната квартира. Така че ако тамъ има нѣщо, отъ което да болѣе населението, то не е, което може да се изцѣри съ мирови или окръжни съдилища. Гражданско-правни разпри не могатъ сега да възникнатъ, и никой не мисли сега да ги поднася на съдилищата да бждатъ разрѣшавани. Напр., договоритѣ за наемъ на жилища. Какви жилища се даватъ тамъ подъ наемъ, когато всичко се намира подъ квартирна повинностъ, когато въ мѣстата, които се намиратъ въ района на военнитѣ дѣйствия, всѣки моментъ жилището е изложено да бжде разрушено и никакви покупки на движимъ имотъ не ставатъ, освѣн онѣзи търгувания съ солъ, вмѣсто съ пари, срѣщу бакъръ и т. н., които ставатъ отъ лица, идящи като агенти на купателни дружества? Но сдѣлки, които да иматъ нужда да бждатъ уреждани отъ съдилищата, не се извършватъ и не могатъ да се извършватъ асж по силата на обстоятелствата, въ които тѣзи мѣста се намиратъ.

Що се отнася до недвижимитѣ имоти, каза се, че по-втора и азъ, че никакви сдѣлки относително тѣхното отчуждение не се допускатъ, не се считатъ за валидни съгласно прокламацията, която бѣше издадена още прѣзъ първата война и която е одобрена тацитно, тѣй да се каже, отъ Народното събрание. Питамъ се азъ тогава: за какво ще служатъ тамъ, макаръ и само за нотариални дѣла, мировитѣ съдии? Ако е въпросъ за завѣщания, за нѣкои за вѣрки, тази работа може да се повѣри било на нѣкой воененъ комендантъ, като извѣрждна мѣрка, било на военния сждебенъ слѣдователъ, на всѣки въ своя районъ, който се намира тамъ, било даже на нѣкои отъ лица на воен-

носждебното вѣдомство, каквито ги има при частитѣ, при мѣстнитѣ военно-полевѣ сждилища или на полевитѣ сждилища при дѣйствующата армия; може да се повѣри тази работа най-сетѣ и на кметовѣтѣ. Той е единъ въпросъ, който може да се нареди тѣй или иначе, но въ всѣки случай не оправдава назначението на тѣзи мирови съдии само съ тази нотариална функция, която ще бжде много слабо проявявана, още по-малко оправдава по поводъ на това да се посѣга върху единъ сждоустройственъ законъ и да се рушатъ основитѣ на нашето сждоустройство дѣло. Та трѣбва ли затуй, защото не могатъ да се намиратъ съдии, които да отиватъ тамъ да изпълняватъ нотариална длъжностъ, ние да постановимъ, безъ никакъвъ срокъ, безъ никакво ограничение, значи, общо и за стара България, че за мирови съдии могатъ да бждатъ назначавани лица, които отдавна сж забравили какво е право, които нѣматъ никакво понятие отъ законитѣ, които ще прилагатъ закони, които не сж въ състояние да ги разбератъ и които иматъ единствения цензъ, че сж били нѣкога двѣ години съдии, безъ даже да се иска нѣкакво друго образование отъ тѣхъ, а само названието „практици“? Азъ не искамъ да кажа, че не може да има изключение. Ние имаме между адвокатското съсловие колеги, които не сж прѣкарвали теоритическо юридическо образование, хора практики, хора самоуци, които стоятъ въ нѣкои отношения може би и по-горѣ и отъ нѣкои дипломирани юристи. Но това сж изключения, а за изключения законъ не се прави. Когато давашъ право на единъ министъръ да назначава практици съ единственъ цензъ, че сж били двѣ години съдии и, значи, напълно му развързвашъ ржцѣтѣ, тогава ти посѣгашъ издѣно върху единъ основенъ принципъ, който ти, като законодатель, си приелъ като необходимъ, за да може сждебното дѣло да бжде добръ уредено и оставяшъ на пълния произволъ на министра да доразваля онова, което не е развалено. Не е важно кой е министъръ и какъ ще използва това право. Важно е, че му давашъ това право, важно е, че ти даже не го ограничавашъ въ извѣстни рамки, че не му казвашъ, че трѣбва да избира отъ практицитѣ онзи, който е издържалъ нѣкакъвъ изпитъ, който поне проявява нѣкаква способностъ. Съвсѣмъ безусловно се дава право на министра — туй го поне иска министърътъ — да назначава практици, стига да сж били двѣ години съдии. Азъ смѣтамъ, г. г. народни прѣдставители, че съ мотивировката, която е дадена, това рушение на единъ отъ основнитѣ стълбове на нашето сждоустройство не може да се оправдае. И азъ очаквамъ, че г. министърътъ на правосждието ще оттегли тази забѣлѣжка отъ своя проектъ, защото не приемамъ даже, че и за новоосвободенитѣ земи бива да се допуска да идатъ тамъ прѣдставители на българското правосждие хора, които само ще го компрометиратъ. Който е ималъ случай да отиде, напр., въ Гюмюрджина, ще добие непрѣмѣнно впечатлението, че тамошниятъ съдъ е може би единствената българска властъ, която се защита отъ мѣстното население: и отъ турското, и отъ еврейското, и отъ българското. Азъ имахъ случай при едно мое скорошно отиване да констатирамъ това. На мѣстното население направило впечатление това, че има съдъ отъ юристи, които даватъ право на турчина противъ българина, които не гледатъ кой е ищецътъ и кой е отвѣтникътъ. Е добръ, г. г. народни прѣдставители, ако ние съ своята некадѣрностъ или съ липсата на хора, не можахме да повдигнемъ престижа на българското управление въ новите земи — това ще признаятъ и г. г. министритѣ; призналъ го е и г. министъръ-председателътъ, като е казвалъ: „Чудно нѣщо, пращаме отъ тукъ добри хора, а тамъ се развалятъ“ — ако това е тѣй, и фактъ е, че българската администрация е злѣ гледана отъ мѣстното население поради това, че агентитѣ на властта тамъ сж се ползвали, вмѣсто да повдигнатъ престижа на властта, да спечелятъ уважението на населението, да трѣгнатъ и тѣ по леки печалби въ военно врѣме, е добръ, единствената властъ, единственото учрѣждение, прѣдъ което мѣстното население благоговѣе днесъ въ тѣзи земи, които сж горѣ-долу уредени, или които сж окончателно анексирани съ цариградския договоръ, Гюмюрджинско и Струмишко — азъ зная за Гюмюрджинско и отъ значение е да изтъкна Гюмюрджинския окръжъ, защото тамъ има много не българско население — тамъ именно сждѣтъ е, който досега поне запазва престижа на българската властъ. А какво ще бжде положението на българското правосждие, когато то ще бжде прѣдоставено въ ржцѣтѣ на едни практики, които и да искатъ, при най-добра воля, не могатъ да смогнатъ да изпълняватъ задачата, която имъ се възлага, а пъкъ, отъ друга страна, не прѣдставля

ватъ никаква морална гаранция, че дѣйствително ще бждатъ блюстители на закона и правораздавачи; ще компрометиратъ и онова единствено нѣщо, за което трѣбва да скѣпимъ — българското правосѣдие — и никаква реална полза нѣма да принесатъ нито на мѣстното население, нито изобщо на българското дѣло. Азъ мисля, че г. министрътъ на правосѣдието ще направи една прѣкрасна работа, ако се откаже — даже съ рискъ за нѣкои мѣста да се не намѣратъ сѣдии, ако има нужда — отъ правото, което иска да му се даде, да бждатъ назначени неподготвени хора, за избора на които той самъ не може да опрѣдѣли никакъвъ критерий, хора, които той ще трѣбва да назначава по прѣпорѣка на този или онзи и които ще приематъ да отидатъ тамъ не защото скѣпять за българското правосѣдие, а защото иматъ нѣкакви свои смѣтки да уреждатъ или нѣкое свое положение да поправятъ. Та бихъ очаквалъ и съ радостъ бихъ посрещналъ отъ г. министра на правосѣдието поне въ туй отношение да уважи искането, вървамъ, на цѣлата оппозиция и да оттегли тая забѣлѣжка.

Що се отнася до намалението, иначе, на ценза, азъ сега въ туй разискване, което става по принципъ, не искамъ да влизамъ въ разглеждане на въпроса. При все това, на-късо ще кажа, че не може да се оправдае туй скѣсяване на сроковетъ на службата, което се прави въ чл. чл. 105 и 106, като се дава възможностъ да се назначатъ за членове на апелативнитѣ сѣдилища, за подпрѣдседатели на апелативнитѣ сѣдилища, за прокурори при тия сѣдилища лица, които, смѣтамъ, ще бждатъ тоже недостатъчно подготвени, ако отговарятъ само на този цензъ и тая служба, както се прѣдвижда въ законопроекта. Но това е въпросъ на третиране, тамъ нѣма принципиално различие, дали двѣ години или три години, дали трѣбва да се намали и колко. То е вече въпросъ, който може да се уреди въ комисията, но не е принципиаленъ въпросъ. Принципиаленъ въпросъ е този: онова, което си изградилъ съ толкова мъжки, което можа да се създаде въ продължение на 30 години, у насъ, поради туй, че имало въ извѣстни нови части отъ България и още части, за които не знаемъ дали ще бждатъ окончателно наши и не знаемъ колко отъ тѣхъ ще бждатъ наши, да вземемъ да разстроимъ онова, което имаме уредено и въ стара България.

Има и другъ въпросъ, който трѣбва да ни спре да постѣпимъ по този начинъ. Ние не можемъ да знаемъ кои отъ окупираниѣ територии ще останатъ въ прѣдѣлитѣ на България. Войната е още въ разгара си. Какъвъ ще бжде изходътъ ѝ, това съ положителностъ не можемъ да знаемъ; ние можемъ да се надѣваме и желяемъ да побѣди Сюзьтъ, къмъ който ние принадлежимъ. Но дали нѣма да дойдемъ до едни взаимни отстъпки, безъ които ние, може би, нѣма да запазимъ онова, което мислимъ, че е наше, това не можемъ да знаемъ. На всѣки случай единъ законодатель, когато има да рѣшава въпросъ за нужда, прѣди да е констатирана нуждата, би трѣбвало да знае колко ще бжде наше и кое ще бжде наше; дали Добруджа или Македония; едного ли, или и другото, за да можешъ да рѣшишъ дѣ ще трѣбватъ сѣдии и колко — защото друго е да вземешъ една страна съ силенъ, развитъ стопански животъ, съ интензивенъ икономически битъ, какъвто е стопанскиятъ животъ въ Добруджанския край. Дѣто има нужда отъ повече правосѣдна работа, отколкото да вземешъ една областъ като Прищина. Дѣто хората не знаятъ още какво е сѣдъ, дѣто тѣ трѣбва тепърва да свикнатъ да ходятъ да се сѣдятъ, а не да се разправятъ помежду си, и дѣто нѣма вземания-давания, които да прѣдизвикватъ спорове, подлежащи на разрешение отъ сѣдии. Та този въпросъ ми се вижда съвършено прѣжде-врѣменно изтъкнатъ. Ако ние дойдемъ и нека молимъ Бога да дойдемъ до единъ благополученъ край, какво струва на правителството веднага да свика една извънредна сесия, ако това не е по врѣмето на една редовна сесия, и веднага този въпросъ да се уреди споредъ нуждата? Но сега, при една още неопрѣдѣлена нужда и при липсата на какви-годѣ цифри относително числото на юристи, съ които разполагаме — ние не знаемъ, колко юристи имаме, кои могатъ да бждатъ сѣдии и кои не, не знаемъ колко войната ще остави читави и колко не — да рѣшаваме такъвъ единъ въпросъ, е съвършено неразумно и неумѣстно. Ако дѣйствително има нужда отъ сѣдебенъ персоналъ, било въ стара или нова България, азъ мисля, че друга мѣрка би могла да се приложи. Като повърнете вие подсѣдността на гражданскитѣ сѣдилища, като отнемете отъ полевитѣ сѣдилища всички дѣла, които нѣма нужда да разглеждатъ военно-полевитѣ сѣдии и събѣтчете униформата на военно-полевитѣ сѣдии и ги напра-

вите граждански, вие ще имате граждански сѣдии. Самитѣ военно-полеви сѣдии признаватъ, че при днешната тѣхна компетенция тѣ вършатъ една работа съвършено ненуждна отъ военно гледище, една работа, която прѣкрасно биха могли да я вършатъ облѣчени въ цивилни дрехи, защото тѣ сѣдятъ не само прѣстѣпления, свързани съ войната, съ военното положение, а сѣдятъ общи прѣстѣпления. Та ако е въпросъ да имаме нарѣчка юристи, подготвенъ персоналъ и ако този персоналъ юристи е въ редоветѣ на армията, вземете го отъ тамъ, доколкото е заетъ въ военно-полевитѣ сѣдилища, въ мѣстнитѣ военно-полеви сѣдилища, и вие ще имате сѣдии.

Може и друга мѣрка да се прѣпорѣча. Би могло въ новитѣ земи — туй го загатна г. Бобчевъ и азъ бихъ го поддържалъ — да се направи опитъ съ едноличенъ окръженъ сѣдия, ако има нужда дѣйствително да бждатъ отворени сѣдилища, и вие ще намѣрите достатъчно сѣдии, 20, които да рѣшаватъ дѣла, като окръжни сѣдии, добрѣ подготвени; заплатете имъ повече, отколкото въ България, изпратете ги тамъ да повдигнатъ престижа на българското правосѣдие прѣдъ мѣстното население. Ето една мѣрка, която може да постигне нѣколко цѣли: хемъ да послужи като експериментъ, хемъ, отъ друга страна, да повдигне въ очитѣ на мѣстното население достоинството на българската властъ, на българското правосѣдие. Но както се прѣдлага, тъкмо обратното се върши. И тѣзи измѣнения, които клонятъ да намалятъ ценза и подготовката на членоветѣ на окръжнитѣ сѣдилища, на апелативнитѣ сѣдилища и т. н., азъ ги намирамъ съвършено неумѣстни. Навсѣкъдѣ хората гледатъ на сѣдоустройственитѣ закони като на закони отъ голѣмо фундаментално значение. На много мѣста даже сѣдебното устройство е вложено въ самата конституция, принципътъ на несмѣняемостта е вписанъ въ самия основенъ законъ; самото сѣдоустройство е вписано въ самия основенъ законъ, както е, напр., въ Белгия, и другадѣ хората съ много голѣма прѣдпазливостъ посѣгатъ върху устоитѣ на правосѣдието. Азъ мисля, че ако трѣбваше да се направятъ нѣкакви реформи, тѣ трѣбваше да цѣлятъ да се увеличатъ да се засили подготовката на сѣднитѣ; да се увеличи у тѣхъ желанието да служатъ по правосѣдното вѣдомство, а не да бѣгатъ отъ него; да имъ се създадатъ по-добри условия, които да повдигнатъ въ тѣхнитѣ собствени очи службата, а не да се каратъ да напустнатъ правосѣдието.

Казва се, че нѣма достатъчно персоналъ за новитѣ земи. Ами вие именно съ тия реформи ще накарате добри юристи, юристѣтъ, който е вещь, който е характеръ, който уважава себе си, който държи на своето лично достоинство, да не помисли да постѣпи въ сѣдебното вѣдомство, макаръ съ трудъ да започне друга работа, за която го бива, щомъ като вижда, че вмѣсто да се осигурява неговото положение по-добрѣ, отколкото е било досега, то се разклаца; когато вижда, че на министра на правосѣдието се дава властъ, въ която той не може да има вѣра, че ще се упражнява справедливо, че ще се упражнява споредъ оцѣнката способността и достоинството на сѣдията. Имамъ прѣдъ видъ прѣмахването именно на таблицата и на института на висшия сѣдебенъ съвѣтъ. Това сѣ мѣрки, които, като ги прокарате, ще накарате добритѣ, характернитѣ юристи, ония, които могатъ да бждатъ добри сѣдии, не само съ своитѣ познания, но и съ своя характеръ и съ своята твърдостъ, да зарѣжатъ сѣдебното вѣдомство, да станатъ адвокати или да търсятъ другъ поминѣкъ по банкитѣ, дѣто ще намѣратъ по-добро плащане на работата, по-доходно; макаръ не това почитание, не тѣй високо поставени прѣдъ очитѣ на обществото, но, въ всѣки случай, ще я прѣдпочитатъ. Единъ сѣдия може да прѣдпочете при една по-малка заплата да служи, ако може да бжде поставенъ като независимъ господаръ на своята сѣвѣсть, да чувствува, че изпълнява една отъ най-важнитѣ функции, най-почетната служба въ обществото, да има уважението прѣдъ своята работа и да се издигне високо въ собственитѣ си очи, а вие ще го накарате да напусте сѣдебното дѣло, даже и да му дадете по-голѣма заплата, ако вие го поставите въ положение да трепери прѣдъ всѣки партизанинъ на деня, прѣдъ всѣки силенъ на деня, прѣдъ всѣки приятелъ на приятеля на министра, да трепери прѣдъ всѣки неговъ, може би, политически противникъ, който го мисли, че не е отъ партията и т. н. и т. н.

По въпроса за отмѣнението на таблицата за назначената и повишената. Въ сѣщностъ не е само, както се казва въ мотивировката, че се отмѣнява таблицата за назначената и повишената. Най-послѣ ако е въпросъ за нѣкаква таблица, да я отмѣнимъ. Но като се отмѣнява тая таблица, въ сѣщностъ друго нѣщо става: установява се безконтролното право на министра или, по-вѣрно, пра-

воту на министра, който се намира само под контрола на това Народно събрание, и под никакъв друг контрол, а той е свършено недостатъчен контрол за доброто и редовното управление, и затова хората уреждат административен съдъ. Не е достатъчен парламентарният контрол, казвамъ. Възстановява се, значи, безконтролното право на министра да назначава и повишава съдиитъ и прокуроритъ, безъ да бжде съ нищо друго обвързанъ, освѣтъ съ това: да спази формалния цензъ, да спази условията, че лицето притежава нужното образование, ако законътъ го изисква. Ние виждаме, че съ тази забѣлжка и туй се прѣмахва до значителна степенъ, защото изисква се лицето да е прослужило извѣстно число години, ама какъ е служило и какви способности е проявило, каква приспособимостъ къмъ съдийската работа е показало, това ще прѣцѣнява самъ министърътъ за едно цѣло царство, който, наистина, ще може да си служи съ свои ревизори, но той е господаръ при подбора. Никакво право на оплакване прѣдъ никого не може да се направи, ако министърътъ допусне една неправда, ако прѣнебрегне оногova, който има повече основание да бжде назначенъ или повишенъ отъ онзи, който не е ималъ това основание.

(Прѣдседателското мѣсто заема подпрѣдседателътъ д-ръ И. Момчиловъ)

Г. г. народни прѣдставители! Въ мотивировката е употребенъ единъ изразъ, който малко учудва човѣка. Тамъ се казва, че: „Нареждането и атестирането на съдебния персоналъ бѣше прѣдоставено не на министра, а на единъ неотговоренъ факторъ“. Това е единиятъ мотивъ. Вториятъ мотивъ е, че „съставянето на таблицата всѣка година изисква една дълга, бавна процедура“. Да разгледаме накратко и двата мотива, и ще се убѣди и самиятъ министъръ и почитаемото Народно събрание, че и двата тѣзи мотива не могатъ да издържатъ критика. Първиятъ мотивъ: нѣмалъ право министърътъ да нарежда и атестира, а това право е ималъ единъ неотговоренъ факторъ. Кой е този неотговоренъ факторъ? Ние досега сме навикнали въ нашия политически жаргонъ да наричаме друго нѣщо „неотговоренъ факторъ“. Сега, обаче, се нарича неотговоренъ факторъ не едно лице, което носи отговорностъ само прѣдъ историята и потомството, а единъ държавенъ институтъ, установенъ съ законъ, състоящъ се отъ хора, които иматъ всичкитъ способности и всичкото призвание да бждатъ въ своята работа въ рамкитъ на закона и да бждатъ най-малко тѣ податливи на странични влияния при работата, която има да вършатъ. Защото отъ какви лица се състои този висшъ съдебенъ свѣтъ, който министърътъ на правосъдието иска да гилотинира, подпрѣдлогъ, че той прѣдставлява неотговоренъ факторъ? Този висшъ съдебенъ свѣтъ се състои, при сегашния текстъ на чл. 129, както е измѣненъ съ закона отъ 30 декемврий 1911 г., отъ трима съдии отъ Върховния касационенъ съдъ, избрани измежду първия прѣдседателъ, главния прокуроръ и поѣдселателитъ на отдѣленията, за една година съ тайно гласуване отъ общото събрание на сѣщия съдъ. Значи, лицата, които сж посочени. Тѣ сж три лица: първиятъ прѣдседателъ, главниятъ прокуроръ и поѣдселателитъ на отдѣленията. Измежду тия прѣдседатели на отдѣленията, които сж сега четирима, единъ поѣдселателъ на Касационния съдъ, ставатъ петима, сетнѣ главниятъ прокуроръ — шестима, общото събрание на Касационния съдъ ще избере трима души, които ще прати въ висшия съдебенъ свѣтъ. По-нататъкъ свѣтътъ се състои отъ единъ съдия отъ Софийския апелативенъ съдъ, избранъ измежду прѣдседателитъ, прокурора и подпрѣдседателитъ. Значи, тукъ, въ София, ако не се лъжа, измежду петъ души ще бжде избранъ единъ отъ тѣхъ, а именно измежду прѣдседателя, трима подпрѣдседатели и единъ прокуроръ, избранъ по сѣщия редъ отъ общото събрание на казания съдъ. Освѣтъ това единъ отъ висшитъ чиновници при Министерството на правосъдието, единъ адвокатъ, юристъ, избранъ сжщо за една година отъ адвокатския свѣтъ при Софийския окръженъ съдъ, и единъ съдебенъ инспекторъ, който ще бжде различенъ, другъ, споредъ района — всѣки за своя районъ. Тѣзи членове на висшия съдебенъ свѣтъ се назначаватъ съ указъ по прѣдложение на Министерството на правосъдието въ началото на всѣка година и иматъ мандатъ една година. Това сж лица, които прѣдставляватъ цѣта на българската магистратура и които сж облчени съ довѣрието на най-висшето съдебно учрѣждение, на Министерството на правосъдието и на най-многочисленото и най, да го кажемъ, високопоставеното адвокатско съсловие, каквото

е туй въ столицата, и, слѣдователно, ако тѣзи лица не прѣдставляватъ една гаранция за едно справедливо атестиране и нареждане на съдиитъ и кандидатитъ въ съдебната длъжностъ и за повишението въ таблицата, азъ не зная какво друго би могло да се измисли, за да може да се гарантира този подборъ. Може би една парламентарна комисия отъ Народното събрание, както каза г. Джидровъ. Но азъ не мисля, че тя по-добрѣ ще свърши тая работа, отколкото тѣ тамъ. И тѣ сж хора, разбира се, и тѣ могатъ за този или онзи да рѣшатъ по приятелство и по хатъръ. Това не е изключение и въ никоя човѣческа институция, която се върши отъ хора, не може да се избѣгне нито лицепритието, нито нѣкои рѣшения по лични съображения, защото това сж живи хора, които иматъ своитъ чувства и своитъ слабости. Но най-големата възможна гаранция е дадена тукъ. По-голема ли е гаранцията, ако заличимъ този институтъ и кажемъ на г. министра: „Ти, г. министре, който имашъ довѣрието на болшинството на Народното събрание, прѣдъ което ти отговаряшъ и си отговоренъ факторъ, ти атестирай и нареждай съдебния персоналъ“? Да, то би било така, ако министърътъ бѣше поставенъ тѣй, че да можеше единъ-два часа прѣзъ деня, когато засѣдава Камарата, да бжде свободенъ за посѣтителни, и ако главниятъ секретаръ бѣше свободенъ, който се явява съ списъкъ на лицата, да каже на депутата: „Това не е твоя работа; ние си имаме инспектори, имаме си ревизори, тѣ ще атестирайтъ съдиитъ; то не е ваша работа, кждѣ ще бжде назначенъ и кой ще върши тази работа“. Но азъ не зная дали е дошло още онова очакваемо врѣме, когато министърътъ, главниятъ секретаръ, началникътъ на отдѣление ще може да каже на депутата отъ правителствената партия, че не е неговъ работа за назначение на съдебния персоналъ, ако туй право се даде на министерството. Когато говорихъ по бюджета на Министерството на правосъдието, казахъ, че искамъ министърътъ на правосъдието, ако скъпи за правосъдието и ако иска да му бждатъ свързани рѣцѣтъ, за да може да отстоява на своитъ съмишленици, не само народни прѣдставители, но и други влиятелни хора, които иматъ хиляди интереси да не бжде този мирови съдия въ тѣхния градъ, а да бжде другъ; да не бжде този прокуроръ, а да бжде третъ, да не иска да му се даде туй право. Тукъ се касае за жизненитъ интереси на отдѣлната личностъ. Та, казвамъ, министърътъ трѣбва да се моли да му бждатъ свързани рѣцѣтъ, за да не може да бжде орждие, тѣй да се каже, въ рѣцѣтъ на неотговорни фактори, които задъ кулиситъ да дѣйствуватъ да бжде назначенъ, прѣмѣстенъ или разпрѣдѣленъ персоналътъ въ разнитъ учрѣждения.

Та, г. г. народни прѣдставители, този мотивъ съ неотговорността на факторството нависшия съдебенъ свѣтъ съвсемъ не издържа критика. Послѣ, г. г. народни прѣдставители, може ли да се каже, че висшиятъ съдебенъ свѣтъ е неотговоренъ факторъ? Вижте какъвъ е съставътъ му. Ако тѣзи хора, при тази работа, която има да вършатъ, при нареждането на таблицата, за която има подготвена работа отъ други фактори, отъ прѣдседателитъ и прокуроритъ на окръжнитъ съдилища, на които прѣдставленията минаватъ прѣзъ общото събрание на апелативнитъ съдилища, сж неотговорни фактори; ако, казвамъ, тѣзи хора не могатъ да извършатъ тази работа добрѣ и справедливо, по възможностъ най-добрѣ, защото сж отговорни фактори, тогава тѣ, когато раздаватъ правосъдието, какви фактори сж и прѣдъ кого отговарятъ? Прѣдъ кого отговаря съдията? Той отговаря прѣдъ свѣтъта си — той е далъ клетва — и прѣдъ закона. Прѣдъ закона отговаря, но когато явно го уловишъ, че той дѣйствува за лични интереси; инакъ той не отговаря никога. Дисциплинарно отговаря прѣдъ по-горната, висшата инстанция, ако проявява голямо нежестество; но че единъ въпросъ е рѣшилъ по свое усмотрѣние, не както би го рѣшилъ по свѣтътъ, но както иска да го рѣши една страна, за туй не е отговоренъ. Тогава би трѣбвало съ този мотивъ да се махне и правосъдието, и него да върши онзи, който е отговоренъ прѣдъ Народното събрание; цѣлата съдебна властъ да повѣримъ на министра на правосъдието, понеже той лично отговаря прѣдъ Народното събрание и той е отговорниятъ факторъ. Но да дойдемъ до дѣйствителността. Г. г. народни прѣдставители! Парламентаризмътъ, парламентаризмътъ, добрѣ, но да игнорираме дѣйствителността, да прѣкаляваме съ тия понятия, туй не е позволено. Какъвъ отговоренъ факторъ днесъ има у насъ, знаятъ министритъ. Прѣдъ своето болшинство тѣ сж дотолкова отговорни, доколкото болшинството се чувствува отговорно прѣдъ избирателитъ.

В. Молловъ: Болшинството е отговорно прѣдъ министритѣ.

Д-ръ Й. Фаденхехтъ: Фактически у насъ не министърътъ е отговоренъ прѣдъ болшинството, а болшинството е отговорно прѣдъ министритѣ, защото болшинството е обикновено еманация на министритѣ, а не е обратното. Българската дѣйствителностъ най-малко оправдава да подчертая по този начинъ парламентарната отговорност на министритѣ, и подъ прѣдлогъ, че такава отговорност единъ съдебенъ свѣтъ нѣма, а за него ще отговаря пакъ министърътъ — една фикция — за това махвате съдебния свѣтъ и давате на министра правото да нарежда персонала. Въ всички страни, г. г. народни прѣдставители, въ които съществува парламентаризмъ, именно защото той има своята опака страна, има своитѣ лоши послѣдици, поради намѣсата на парламентарнитѣ дѣйци, на народнитѣ прѣдставители въ самата администрация, въ самото управление, гледатъ да създадатъ срѣдства, чрѣзъ които да спънатъ това лошо влияние. Това е административното правосѣдие. Когато нѣма административно правосѣдие, тогава органитѣ на властта отговарятъ прѣдъ министра. Министърътъ отговаря само прѣдъ Народното събрание и има отговорностъ, а въ сѣщность може най-големитѣ беззакония да се вършатъ. Има ли административно правосѣдие, тогава уврѣдениятъ граждани отъ извъстенъ актъ на администрацията ще отиде прѣдъ тоя съдъ и тамъ ще отмѣнятъ и акта на министра, ако той не е законенъ. Какъ се съвмѣщава това съ парламентарната отговорностъ? Както това е съвмѣстимо съ гражданската отговорност на министра, така сѣщо е съвмѣстимо, дѣто съществуватъ редъ комисии, редъ свѣти, какъвто е висшиятъ учебенъ свѣтъ при Министерството на просвѣщението, какъвто е академическиятъ свѣтъ при Университета, на които въ кръга на законитѣ е отредено автономно да си вършатъ работата. И хората не гледатъ само фикцията, а гледатъ какъ по-добъръ да се извърши работата. Безспорно, ако ти повѣришъ подбора на персонала на самото съдийско тѣло, има по-голяма гаранция, че нѣма да става това по съображения на външни влияния, по партизански съображения, за охраняване на партизани, отколкото ако повѣришъ на единъ министъръ въ една парламентарна страна съ едни незакрѣпени, лоши политически нрави, съ нрави, съ които народнитѣ прѣдставители си позволяватъ да прѣпорѣчатъ на своя министъръ непрѣмѣнно да бѣде назначенъ еди-кой си на тази или онази служба. Та, г. г. народни прѣдставители, азъ смѣтамъ, че е излишно повече да намирамъ на това, за да се види, че е свършено неоправдано махването на съдийския свѣтъ. Но съдийскиятъ свѣтъ, забѣлзахъ отдѣвъ, не дѣйствува като първа и последна инстанция, той е последната инстанция, неговата работа, относително атестирането и нареждането на съдебния персоналъ, се подготвя по една процедура, която въ системата на нашия законъ може да даде по възможностъ най-добри резултати. Ако има нѣкакъвъ дефектъ въ тази процедура, дайте да я поправимъ. Напр., азъ считамъ, че е неумѣстно, дѣто ревизорскитѣ институтъ е отдѣленъ при Министерството на правосѣдието, дѣто на прѣдседателитѣ на окръжнитѣ сѣдилища, на прѣдседателитѣ на апелативнитѣ сѣдилища не се възлага специална ревизорска работа отъ министърътъ на правосѣдието, и вслѣдствие на това едни вършатъ ревизия, а онѣзи, които иматъ длъжността да атестиратъ сѣдитѣ по тѣхната работа, по тѣхното поведение, тѣ не могатъ това да правятъ съ пълно знание на работата, защото прѣдседателитѣ на окръжния съдъ днесъ не прави ревизии на мировитѣ сѣдии, не е длъженъ да ги прави, а прокурорътъ — още по-малко, понеже той нѣма възможностъ да слѣди работитѣ на мировитѣ сѣдии; прѣдседателитѣ на апелативния съдъ едва може да знае работата на сѣдитѣ въ неговото отдѣление, не може да знае работитѣ на сѣдитѣ отъ други отдѣления, слѣдователно когато има да нарежда, да атестира персонала, за което законътъ му дава право, той не може да го върши, освѣнъ или да погледне на работата шаблонно, или, по-важно, да сбърка въ много случаи. Дайте да поправимъ това и атестирането да става отъ лицата, които вършатъ самата ревизия като по-горна инстанция, въ лицето на единъ подпрѣдседателъ или специално назначенъ членъ на сѣда и т. н. Но защото може да има нѣкакъвъ дефектъ тази система, да я махнемъ съвсѣмъ и замѣнимъ съ произвола на министра, това е свършено неоправдано. Ние имаме по-рано друга система, която въ моитѣ очи, ако се доразвиеше, можеше да даде по-добри резултати, отколкото съдийскиятъ свѣтъ, именно системата, която

бѣше по закона на г. Згурева отъ 1898 г., стига да се махнѣше правото на министра, което се признаваше по алинея втора на чл. 120, да може да назначава и вѣнъ отъ тѣзи трима кандидати, които прѣдставлява колегията и да се възложи на апелативнитѣ сѣдилища или на Касацонния съдъ да вършатъ редовно ревизии, което могатъ да правятъ. Нѣма нужда да има специаленъ ревизорски институтъ при Министерството на правосѣдието. Това, споредъ мене, е единъ институтъ погрѣшно създаденъ и поставя сѣдийството въ зависимостъ отъ една властъ, която е вѣнъ отъ него. Сѣдийството трѣбва само да се контролира и има възможностъ, може да се нареди това. Та онази система все таки прѣдставляваше извѣстна гаранция: окръжниятъ съдъ ще прѣдстави трима души кандидати за всѣка ваканция за членъ на окръжненъ съдъ или мирови сѣдия, и министърътъ измежду тѣзи трима ще назначи едного. Апелативниятъ съдъ въ общо събрание ще прѣдложи тримата души кандидати за членове на апелативния съдъ или за подпрѣдседателъ на окръжния съдъ, и министърътъ ще избере едного измежду тѣзи трима кандидати. Значи, има се всичката гаранция, която е възможна, че ще бѣдатъ прѣдставени онѣзи лица, които заслужаватъ. Но ако има и тази система нѣкакъвъ недостатѣкъ, то е, че не е свързано това прѣдставление съ едно прѣдварително ревизирано и слѣдене на работата, обаче можеше да се поправи. Но махнемъ ли и сѣдийскиятъ свѣтъ и системата на Стуревия законъ и възстановимъ положението, което бѣше въ закона прѣди 1898 г., това значи да трѣгнемъ рачешки, назадъ, да повърнемъ съдебното дѣло съ 30 години надирѣ. Нали ще напредваме и ще трѣбва да подобримъ персонала на нашето сѣдийство? Е добъръ, това подобрене нѣма да стане само съ тази мѣрка, тя не е единствената, но тя е една измежду другитѣ. Другата мѣрка е несмѣняемостта и обезпечение материалното положение на сѣдитѣ, за да държатъ добри сили. Всичко това трѣбва да се комбинира, но не да рушимъ. Защо? Защото била бавна процедурата при съставянето на таблицата. Това сериозно ли е? Прѣди всичко кой върши тази процедура? Прѣзъ септемврий мѣсецъ прѣдседателитѣ и прокуроритѣ при окръжнитѣ сѣдилища правятъ своитѣ прѣдставления чрѣзъ апелативния съдъ въ министерството; лицата, които сѣ онеправдани, се обръщатъ къмъ апелативния съдъ; той въ общо събрание рѣшава и окончателно установява листата, която изпраща въ Министерството на правосѣдието прѣзъ ноемврий; до първи януарий иматъ прѣкрасно врѣме тѣзи господа, които сѣ назначени за това — сѣдийския свѣтъ — да наредятъ окончателно листата. И по закона не е въ сѣщность сѣдийскиятъ свѣтъ, който нарежда листата, а министърътъ е, който я нарежда. Като вземе мнѣнието на висшия сѣдийски свѣтъ, което мнѣние е задължително, като вземе прѣдъ видъ и ревизионнитѣ актове на инспекторитѣ, той съставя листата. Разбира се, че той нѣма уши и очи да знае какво вършатъ сѣдитѣ, той ще трѣбва да уважи таблицата, която е прѣдставена. Ако искате извѣстенъ корективъ да се даде, и то може да се направи, но по никой начинъ не може да се прѣмахне едно учрѣждение, което все таки прѣдставляваше една гаранция за нашето правосѣдие и прѣдъ външния свѣтъ, който учи нашето правосѣдие не по слушане на дѣлата на сѣдилищата, а по законитѣ, които съществуватъ. Защото външниятъ свѣтъ може да учи нашето правосѣдие по закона за устройството на сѣдилищата и той ще каже: ето тази България е една правова държава, можемъ да повѣримъ напълно нашитѣ интереси и капитали въ тази страна на нейнитѣ сѣдилища, защото тя е създавала всички гаранции, за да може да стане най-добриятъ подборъ на сѣдийския персоналъ. Нали искаме да влѣземъ въ реда на културнитѣ държави и въ по-големо общение съ нашитѣ сегашни съюзници, ние трѣбва да издигнемъ нашето правосѣдие до висотата на тѣхното. Какъ е уредено това въ Германия и Австрия? Тамъ свободенъ ли е министърътъ, може ли да назначава нѣкого съ двѣгодишна сѣдийска практика за сѣдия? Тамъ може ли да се посѣга на основнитѣ начала на сѣдоустройственото дѣло, на несмѣняемостта, както днесъ се посѣга у насъ? Макаръ врѣмѣнно, за два мѣсеца подирѣ демобилизацията, дава се правото на министра да накара мировитѣ сѣдии да играятъ кадрилъ изъ увеличената територия на България. Защо? Защото нѣмало да се намѣрятъ подготвени сѣдии за новитѣ земи. Нали вие искате да прашате тамъ практики? Хемъ отъ една страна давате право на практицитѣ съ двѣгодишна практика да ставатъ мирови сѣдии, хемъ отъ друга страна искате да имате правото, безъ съгласието на несмѣняемия сѣдия, да го пратите отъ Пловдивъ въ Прищина, отъ

Варна да го пратите въ Гюмюрджина или Петричъ. Защо? Защото искате да пратите опитенъ сѣдия. Този опитенъ сѣдия ще каже: „Благодаря за вашето благодарѣние, азъ ще си отида. Тази заплата, която получавамъ като мирови сѣдия, ще си я изкарамъ прѣкрасно като адвокатъ.“ Па може да има и години за пенсия. Та вие нѣма да постигнете добъръ резултатъ, нѣма да постигнете цѣлѣта да имате добри сѣдии, като прѣмахнете тази гаранция — несмѣняемостѣта, напротивъ, вие ще изгоните отъ правосѣдието и онѣзи малко служители, които сѣ останали тамъ безъ смѣтка, просто защото сѣ обикнали правосѣдното дѣло. Когато вземете да тормозите единъ сѣдия, посредъ зима да го прѣмѣствате отъ единия край на България на другия, при нашитѣ прѣвозни срѣдства, то е повече отколкото да го уволните, то значи да го накарашъ да си прѣчупва грѣбнака, да се прѣдстави прѣдъ дилемата: да избере това ново мѣсто или не, когато ако го уволните, ще каже: „Е, уволниха ме“, нѣма да го подлагате на изкушение.

Та, г. г. народни прѣдставители, безъ да се впускамъ по-нататкъ — врѣмето напредна — азъ мисля, че нито по принципъ, нито въ дѣйствителностъ този законопроектъ може да бѣде приетъ и нашата група ще гласува противъ него. Азъ мисля, че нито г. министрътъ на правосѣдието, нито партиитѣ, отъ които изхожда правителството, ще иматъ амбицията да извършатъ едно херостатовско дѣло, че сѣ спомогнали да се доразруши и онова, което единствено още е скѣпо въ очитѣ на населението и въ очитѣ на нашето общество — българското правосѣдие. (Ржкоплѣскане въ лѣвицата)

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: Има думата г. Коста Ципорановъ.

К. Ципорановъ: (Отъ трибуната) Г. г. народни прѣдставители! Г. министрътъ на правосѣдието сочи два мотива, по които той иска да измени закона за устройството на сѣдилищата. Първиятъ е да даде сѣдии за новитѣ земи, а вториятъ — да се отърве отъ единъ неотговоренъ факторъ, който съставя таблицата за повишенията и назначенията на сѣднитѣ, и понеже той е отговорното лице прѣдъ Парламента, самъ да си назначава и прѣмѣства сѣднитѣ. Нито единиятъ, нито другиятъ мотивъ не го интересува. Азъ се съмнѣвамъ дали той ще прати сѣдии въ новитѣ земи, но ако желае, ако му сѣ нужни, той може да направи туй и сега, нѣма никаква прѣчка въ закона. Не е и вториятъ мотивъ. Г. министръ Поповъ нѣма намѣрение да поеме отговорностъ, защото той е много страхливъ човѣкъ, той никога не поема отговорности. Азъ и припомнямъ, че единъ денъ тукъ г. министръ-прѣдседателя каза за него, по поводъ на цензурата: „Азъ го карамъ да поеме ржководството на цензурата, той казва, че не смѣе, защото имало отговорностъ конституционна.“

Министръ Х. И. Поповъ: Право е това. Не е моя работа.

К. Ципорановъ: Има другъ мотивъ, който той тукъ не е написалъ, но неотдавна го съобщи на Народното събрание. Той има откровеностъ да заяви, че му трѣбватъ два мѣсеца да си нареди сѣдилищата и слѣдъ туй е готовъ да възстанови несмѣняемостѣта на сѣднитѣ, ако желае, да даде несмѣняемостъ и на стражаритѣ.

Т. Лукановъ: Този срокъ е голѣмъ — 24 часа му стигатъ.

К. Ципорановъ: И наистина, нему сѣ достатъчни 24 часа — тази вечеръ, ако одобри законопроекта, утрѣ ще ни даде пакъ стария законъ. Г. министрътъ на правосѣдието иска да си развърже ржцѣтъ. Той произхожда отъ Либералната партия, която отдавна не е била на власт и сѣ завистливо око поглеждаше какъ по-рано правителствата нареждаха сѣдебния персоналъ, и какъ се устройваше държавенъ сѣдъ да сѣдятъ неговата партия. Той знае какъ въ врѣме на цанковиститѣ се приготви законътъ за чиновницѣтъ, публикуванъ два дена прѣди падането на г. Данева, и сетиъ Петковъ трѣбваше да го суспендира, за да си направи изборитѣ. Сега въ сѣдилищата вѣе съвсѣмъ другъ духъ, тамъ приятли на г. министра нѣма, и той трѣбва да си осигури сѣдебното дѣло не за сегашни, а за бѣдщи цѣли. Първо, той ще трѣбва да си настави хората, тѣхната партия трѣбва да получи мѣсто на държавната трапеза, за да се нахрани. Второто нѣщо е, че остава още една сесия на XVII-то обикновено Народно събрание и той разчита, че ще бѣдатъ на властъ и че ще правятъ изборитѣ за XVIII-то обикновено Народно събрание и ще

му трѣбватъ сѣдии подобни на Атанасъ Ивановъ, доведенъ въ София, по заповѣдъ да издаде 10 хиляди рѣшения, за да си направятъ избора.

Министръ-прѣдседателъ д-ръ В. Радославовъ: И не се получи нито единъ гласъ повече.

К. Ципорановъ: Въ всѣки случай, вие си обезпечихте избора за градския сѣдѣтъ въ София. Може най-послѣ да си подготвя той още отсега и бѣдшия държавенъ сѣдѣ, било за господата отъ бившия кабинетъ, било за себе си, за своята собствена кожа, та иска кабинетътъ да бѣде осигуренъ и въ това отношение. Туй сѣ именно котерийнитѣ съображения, по които правителството прави това изменение на закона за устройството на сѣдилищата. Туй показва, че нашитѣ партии още живѣятъ котерийно, че тѣ още не сѣ станали политически партии, които да прѣдставляватъ твърдо и явно интереситѣ на една само класа, но между тѣхъ още съществува оная котерийна борба, която имаме прѣди 15 години. Ето защо котерийни сѣ съображенията на г. министра на правосѣдието за измененията, които той прѣдлага въ този законъ.

Г. г. народни прѣдставители! Всички господа, които се изредиха прѣди менъ тукъ да говорятъ, по принципъ тѣ не сѣ далеко отъ г. министра, защото несмѣняемостѣта на сѣднитѣ сѣ пакъ остава, само се развързватъ ржцѣтъ на министра сега да си уреди сѣдилищата; именно, до два мѣсеца слѣдъ демобилизацията ще настани своитѣ мирови сѣдии и слѣдъ туй пакъ ще станатъ тѣ несмѣняеми. Но по-особено мнѣние изнесе тукъ г. Молловъ. Г. Молловъ не е доволенъ отъ тази несмѣняемостъ, отъ този начинъ на назначаване. Г. Молловъ ни прѣпорѣчва пруската система, една система, която отговаря на пруския монархизъмъ. И той наистина е единъ изразителъ на бѣдшата наша буржоазия. Нашата буржоазия, която има политическата властъ въ ржката си, за да бѣде силна и да се държи крѣпко на краката си, тя трѣбва да има сѣдебна властъ силна и крѣпка и затуй ѝ трѣбватъ сѣдии като въ Прусия. Той е по-последователенъ. Реакционно е, той по всички въпроси е най-реакционенъ, но е последователенъ въ туй отношение, че отива по-нататкъ. А всички господа, които говориха, и вие (Сочи дѣсницата) се различавате въ момента по това, че вие желаете да очистите сѣдилищата отъ сегашнитѣ сѣдии, и да настани хората на Либералната партия, а тѣ искатъ да запазятъ сегашнитѣ сѣдии, произхождащи отъ тѣхнитѣ партии, демократи, народняци, и др., и тамъ е вашата борба, но по принципъ вие не се различавате.

Д-ръ Й. Фаденхехтъ: Ние не сме отъ една партия, ние сме отъ всички партии.

К. Ципорановъ: Е добръ, ние социалъ-демократитѣ се обявяваме противъ тоя законопроектъ и противъ сега дѣйствующия законъ, защото както произволътъ на министра да си назначи когото и да е за мирови сѣдии и неговата отговорностъ не е гаранция, че той мирови сѣдия ще ни даде правосѣдие, така сѣщо и несмѣняемостѣта на мирови сѣдии не е гаранция, че ще ни даде едно справедливо правосѣдие. Едното води къмъ произвола на министра, другото води къмъ произвола на сѣдния. Сѣдния е отговоренъ само прѣдъ своята съвѣстъ и прѣдъ Бога, като че-ли неговата властъ произхожда отъ Бога, а министрътъ е отговоренъ прѣдъ Парламента, една фиктивна отговорностъ, която ние не виждаме. Г. г. народни прѣдставители! По нашата конституция и по теорията, която поддържа г. министрътъ на правосѣдието, ние имаме раздѣление на властитѣ. Той ни казва: „Азъ съмъ отговорниятъ факторъ, азъ ще назначавамъ сѣднитѣ.“ Но тогава вие влизате въ противорѣчие съ вашата собствена теория за раздѣлението на властитѣ! Вие изпълнителна властъ ли сте или сѣдебна властъ? Едното или другото? Вие ги слѣхте. Вашата изпълнителна властъ и нашата законодателна и сѣдебната сѣ три власти, които изхождатъ отъ суверенитета на народа. Ние идемъ отъ народа, него прѣдставляваме, отъ него черпимъ нашата законодателна сила; вие идете отъ народа и вие сте отговорни прѣдъ него; сѣдния тожѣ трѣбва да излиза отъ народа, отъ неговата срѣда и прѣдъ него да отговори, а това може да се постигне само чрезъ изборността на сѣднитѣ. Тогава вие нѣма да имате тази несмѣняемостъ, която прави сѣдния неотговоренъ прѣдъ никого, освѣнъ прѣдъ себе си и прѣдъ Бога, вие нѣма да имате неотговорността, нѣма да имате произвола на министра, а ще имате отговорността на сѣдния. Народътъ ще го избере, ще одобри не-

говата дѣйност, когато той се кандидатира при втори избори, и който е добъръ съдия, ще бѣде избранъ единъ, два, петъ пѣти, може да стане пожизненъ съдия, а който не е добъръ съдия, ще му дадатъ мандатъ единъ пѣтъ за двѣ-три години и слѣдъ туй ще си отиде.

Нѣкой отъ лѣвицата: Може да избератъ най-голѣмия разбойникъ.

К. Ципорановъ: Има колай за най-голѣмия разбойникъ: при втори избори ще го изгонятъ. А сега нѣма колай. Защото сега азъ не се боя отъ добросъвестенъ съдия, лошъ юристъ — грѣшката му може да бѣде поправена отъ погорната инстанция; но азъ много се боя отъ недобросъвестенъ съдия, добъръ юристъ, защото неговата грѣшка никой съдъ не може да поправи, никакъвъ касационенъ съдъ не може да отмѣни рѣшението, което е издалъ недобросъвестно, щомъ добръ го е мотивиралъ; Касационниятъ съдъ не може да влиза въ сѣществото на процеса и ще се подчини на рѣшението на недобросъвестния съдия. Къдѣ е гаранцията, че ще имаме добъръ съдия? Но щомъ е избранъ, ще го контролиратъ неговитъ избиратели; ще имате истински контролъ и дѣйствително добъръ съдия. Сега какво правите? Сега пакъ имате изборностъ: министърътъ ще избира или висшиятъ съдебенъ съвѣтъ ще избира съдията. Нали е пакъ изборностъ? А ние искаме народътъ самъ да си избира съдиитъ, той да ги посочва, той да ги поставя на съдийската скамейка, отъ негово име да раздаватъ правосъдие, прѣдъ него да отговарятъ. А тѣ сега прѣдъ никого не отговарятъ. Избира ги министърътъ на правосъдието или висшиятъ съдебенъ съвѣтъ. Още по-лошо пѣкъ е назначението по този начинъ на съдии въ военнитъ сѣдилища. Както виждате, прѣдседателятъ на военно-полевия съдъ се смѣнява всѣки два мѣсеца, споредъ нуждата, споредъ процеситъ, които има да разрѣшаватъ и се съставятъ сѣдилища *ad hoc*, готови да съдятъ политически процеси, и съдятъ тогава или оногава, и така докрахте положението дотамъ, че днесъ имаме тероръ, една военна диктатура, която съ помощта на военнитъ сѣдилища се налага на народа и на Парламента. Сѣдилищата съ своето правосъдие дохождатъ да доубиятъ тукъ онова, което на фронта не е било убито. Ето какво правосъдие даватъ сѣдилищата, които вие създавате съ вашия законъ.

Г. г. народни прѣдставители! Противъ изборността на съдиитъ се противопостави най-силно г. Молловъ. Той посочи примѣръ, какво въ Съединенитъ Щати, въ онѣзи щати, дѣто има изборни съдии, вече сѣ недоволни отъ тѣхъ, и сѣщо така въ всички страни се противопоставятъ, защото изборниятъ съдия щѣлъ да бѣде партизанинъ, щѣлъ да принадлежи на тази или онази партия. Ами за всички власти можете да кажете това: и за народния прѣдставителъ, и за кмета, които сѣ изборни хора. И така е аслж. Прѣди години, когато буржоазията бѣше въ своитъ младини, тя стоеше на принципа на демократизма, защитаваше демократическитъ принципи. Но когато нейната противница, работническата класа, почна да се засилва, и буржоазията захвана да се отказва отъ своитъ демократически принципи и отива къмъ централизация и монархизъмъ. Нашата страна къмъ 1887 г. имаше за съдии въ селата кмета и двама общински съвѣтници, избрани отъ свѣта, изборно правосъдие; по-рано иммахме изборностъ на началника на Земледѣлската каса, иммахме изборностъ и на училищнитъ инспектори. Всичко туй е очистено, защото учителтъ не бива да избира инспектора — то е опасно; земледѣлецътъ да не смѣе да избира началника на Земледѣлската каса — и то е опасно; централната властъ трѣбва да се мѣси тамъ, тя трѣбва да разполага съ капитала. Тѣй и тукъ. Днесъ, както слушате вече, много се говори противъ общото избирателно право. Недавна въ унгарския парламентъ се повдигна въпросъ да се даде общо избирателно право въ Унгария; графъ Тиса каза, че то е най-опасното нѣщо не само въ Унгария, но и за цѣла Европа. И вие започвате да приказвате, че много опасно нѣщо е всеобщото избирателно право, защото работническата класа се е съзнала, тя се организира и ще дойде въ Парламента масово, ще прѣнесе борбата въ него, а вамъ това нѣма да бѣде угодно, ще бѣде опасно за вашето бѣдаше. И вие скоро ще се откажете отъ него, както вече се отказвате отъ пропорцията. Тя дава възможностъ на работническата класа и на меншествата да влѣзатъ въ Парламента, и вече се колебае, отказватъ се отъ нея, критикуватъ я. Стамболовиститъ бѣха замислили да я прѣмахнатъ; демократитъ, ако бѣха дошли на властъ слѣдъ XVI-то обикновено Народно събрание, мислѣха да я прѣмахнатъ. Съ-

щото е и тукъ. Въ началото вие бѣхте за изборността на съдиитъ, но сега сте най-голѣми противници на тая изборностъ.

Ето защо на несмѣняемостта на съдиитъ и на този начинъ на назначаване било чрѣзъ висшия съдебенъ свѣтъ, било отъ министра, ние се противопоставяме най-рѣшително, противопоставяме изборността на съдиитъ.

Г. г. народни прѣдставители, като говоримъ за съдебното дѣло, за съдиитъ, ние не можемъ да не се спремъ върху факта, че нашата държава при избора на лица за съдии, като е наредила цензоветъ, изключва женитъ. На тѣхъ не признаватъ правото да заематъ съдийско мѣсто или пѣкъ да влѣзатъ въ адвокатското съсловие. Жената не може да бѣде нито съдия, нито адвокатъ. Аргументи за туй не ни се противопоставятъ, но ние ги намираме тамъ, че на жената въ свѣрѣмното общество, потисната и обезправена, на нея свѣрѣмната държава, свѣрѣмната буржоазия не може да повѣри този важенъ институтъ, да раздава правосъдие. Сѣдилището е класовъ институтъ; той има за задача да закрѣпи частната собственостъ въ рѣцѣтъ на буржоазията, да я защити противъ посегателството на когото и да било, разбира се, на неимотната класа, на работническата класа. Държавата не може да повѣри тази функция на жената. Всѣкъждъ може да бѣде жената: тя може да бѣде въ бакалския дюкянъ, тя може да бѣде на нивата, тя може да бѣде въ работилницата, но въ съдебното дѣло, въ храма на Темида, тя нѣма право да стѣпи. Азъ ще ви дамъ една малка статистика за участието на жената въ производството, за да видите, че вече се налага, и ще се наложи даже въпрѣки вашата воля, да признаете правото ѝ да влѣзе и въ храма на Темида, за да раздава правосъдие. Прѣзъ 1913 г. въ Англия участвуватъ въ производството вече 6 милиона жени; въ Франция — 6.804.000; въ Германия — 9.493.881; въ Австрия — 5.684.997; въ Унгария — 2.560.861; въ Италия — 5.284.064; въ Белгия — 931.334; въ Съединенитъ Щати — 8.075.772; въ Русия до 1897 г. — дотогава има статистика — 5.276.000.

М. Такевъ: А въ България?

К. Ципорановъ: За България нѣма статистически данни. Има общо до 1912 г. за участието на работницитъ въ прѣдприятията, които се ползуватъ съ облаги; за другитъ работници нѣма никаква статистика. Отъ 1915 и 1916 г. почти се е удвоило числото на женитъ, които участвуватъ въ производството. Вие знаете специалния законъ въ Германия за задължителния трудъ на женитъ; тамъ тѣ произвеждатъ сега муниции. Тѣ сѣ въ всичкитъ производства. Въ нашата страна ние нѣмаме статистика да ни даде данни за участието на женитъ въ производството, но ние имаме очи да видимъ, и вие отъ тукъ признавате велегласно, че благодарение на женитъ ние издържахме, и слѣдъ войната отъ 1912/13 иммахме добра реколта, защото женитъ бѣха разорали и засѣли нивитъ, поженали и овършали, и мжжетъ слѣдъ демобилизацията въ 1913 г., като се завърнаха, намѣриха въ своитъ хамбари готово жито. И сега вие не отричате, че жената е пакъ, която оре, която сѣе и, навѣрно, както миналата година, така и сега тя ще бѣде пакъ, която ще пожене. Въ всички производства вие виждате жената. Въ текстилнитъ фабрики мжже нѣма да намѣрите — сѣ млади момичета; въ фабричитъ, въ магзинитъ — навсѣкъждъ ще намѣрите жени; въ всички учрѣждения ще намѣрите жени, а въ учителството, тамъ тѣ сѣ болшинството. Защо вие не искате да имъ позволите да влѣзатъ и въ храма на Темида да раздаватъ правосъдие? Каква опасностъ има въ това? Тамъ е опасността, че вие нѣмате още гаранция, че тя ще бѣде единъ изпитанъ съдия, какъвто е юристъ мжжъ. Вие виждате, че тя заема вече болшинството мѣста въ обществото, но тукъ, като не сте я изпитали, боите се. Въ Университета ѝ позволявате да следва правната наука. Нашиятъ университетъ е призналъ правото на женитъ да слѣдватъ по правото, но щомъ свѣршатъ юридическия факултетъ, могатъ да получатъ учителско мѣсто, могатъ да заематъ всѣка длъжностъ, каквато желаятъ, само да бѣдатъ съдии, да имъ повѣрите да раздаватъ правосъдие, не може. Жената може да бѣде лѣкарка, жената може да извършва хирургически операции, може да умори човѣка, ако е негодна за тази професия, ама въ правосъдието не е позволено да бѣде, защото лошиятъ лѣкаръ нѣма да повѣри на буржоата, който има възможностъ да подбира лѣкаритъ и нѣма да се повѣри на единъ негоденъ провинциаленъ лѣкаръ да му прави операция, а ще намѣри подходящъ изпитанъ лѣкаръ. Но въ правосъдието работата е по-

откажете от военните съдилища; вие ще се откажете само в такъв момент, когато неговият юмрук ви заплашва да се сложи на вашите глави, а когато то е за народа, за широките народни маси, тогава казвате, че то е хубаво. Ние сочим на работническата класа да види, че военните съдилища не слагат юмрука си върху буржоазната класа — може би отделили лица, неприятни на кабинета, за момент да изпитат неговия удар — но неговият юмрук пада изключително върху гърба на работническите маси, които днес се държат в подчинение, на които не се позволява да направят събрание, не им се позволява да се изкажат в своя печат, не им се дава възможност да изкажат своето възмущение, че в Пловдив и другаде имало глад; не им се дава възможност да кажат, че искат мир. Чрез тия съдилища вие тормозите, чрез тях вие държите в подчинение работническата класа. А ние от тук излизаме и сочим на работническата класа, че е време да се класосъзнае, че е време да се организира и поведе борба както против специалните съдилища, така и въобще против вашето съдебно дѣло, против държавата, която вие представлявате.

Г. г. народни представители! Работническата класа днес в нашата страна, както и навсякъде, прѣживява най-тежките моменти, които тя е прѣживявала нѣкога. Днес работническата класа е подложена на избиване на бойните полета, на измиране от глад, студ и мизерия по фронтовет и зад фронтовет. Днес никаква грижа не се полага за работническата класа, днес никой за нея не полага ни най-малко грижа; днес работническата класа е поставена под най-тежка и най-ужасна експлоатация; днес никаква власт не се погрижва за съдбата на работниците, които сж в фабриките, никаква власт не се погрижва за съдбата на семействата на работниците, изпратени на фронтовет, взети от тяхните семейства и никаква грижа не се полага за работниците, заети в производството. И когато работническата класа почва да се движи, почва да изказва негодувание; когато иска мир; когато иска възстановяването на мирните отношения в страната, които ще я изкарат от този ужас на войната, тогава, в тѣзи именно моменти, ние изпитваме всички ужас на вашето правосъдие, гражданско и военно. Към него министърът на правосъдието сега иска да прибави и това: да нагласи съдебен персонал по свое знание, по изгодата си и да се мобилизира за слѣд демобилизацията, когато работническата класа ще иска да каже своята дума по политиката на правителството и цѣлата наша буржоазия, г. министър Поповъ иска още отсега да се приготви правосъдието за бъдещите избирателни борби. Ше праща Атанасъ Ивановци да издават десетки хиляди рѣшения на бѣжанците, за да правят избори. Ето това приготвя правителството. Е добър, ние не можем да добрим нито стария, нито новия законъ, нито гражданскит, нито военните съдилища; ние искаме да се прѣмахнат военните съдилища и да дадете възможност на народа да каже открито и явно, че му тежи вече създаденото положение от войната, че иска хлѣб, че иска мир. Ние искаме да дадете възможност самъ той да избира съдията, които ще му раздават правосъдие, самъ да ги поставя на съдийското мѣсто и самъ да ги прѣмахва, щомъ тѣ недоволень от тях; ние искаме безплатно правосъдие, безплатна защита. Това иска работническата класа. Ако не дадете сега, тя въ бъдеще съ своята организация и съ своята сила, ще го извоюва и наложи, и вие тогава ще го дадете. Но тя ще отиде и по-нататък от тѣзи реформи, за които ви говоря, които сж дѣло на вашата държава и които можете да усвоите; но знайте, че това нѣма да задоволи работническата класа, а ще отиде по-нататък: ще иска да се разправи съ васъ окончателно като класа и съ вашата съвременна капиталистическа наредба. Тя се бори да се прѣмахне капиталистическото общество на експлоатацията, тя се бори за прѣмахване експлоатацията на човѣка от човѣкъ и иска да се въдвори новъ режимъ — режимът на равенството, братството и свободата — да осъществи социализма. (Ръкоплѣскания въ крайната лѣвица)

Прѣседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: Има думата г. Александъръ Радоловъ.

А. Радоловъ: (Отъ трибуната) Г. г. народни представители! Говори се твърдѣ много по прѣдлагания отъ г. министра на правосъдието законопроектъ, но и азъ отъ името на нашата група ще кажа нѣколко думи. Туй, което ще кажа, нѣма да го казвамъ за първи път, защото когато се гласуваше бюджетът на Министерството на пра-

восъдието, по онова перо, споредъ което се прѣдвигаше за новитъ земи 100 мирови съдии, азъ казахъ тогава думата си, казахъ, че за мировитъ съдии, за съдията въобще днесъ тукъ, въ старата територия, нѣма работа, а камоли ако назначимъ такива въ новитъ мѣста. На същото мнѣние съмъ и днесъ, и досегашниятъ опитъ, онова, което съмъ слушалъ, иде още повече да ме убѣди, че тази излишност, която е голѣма тукъ, е още по-голѣма тамъ, и че старото положение презъ 1912/1913 г., когато нѣмаше мирови съдии, когато имаше само окръжни съдилища, когато бѣха останали прѣседателитъ и прокуроритъ, е за прѣдпочитане прѣдъ това ново положение. Та, казвамъ, на същата тая мисль съмъ и сега и същото нѣщо поддържамъ и днесъ. Но азъ мисля, че и на едно друго основание не можемъ да възприемемъ прѣдложението на г. министра на правосъдието затуй, защото ония територии, където ние ще назначаваме мирови съдии или ще назначаваме съдии въобще, не сж анексирани територии, тѣ сж едни военни области. Азъ мисля, че въ такива области трѣбва да действуватъ военните закони, понеже положението тамъ не е улепнало и понеже тамъ не се знае какво ще бѣде. Ние ще отидемъ тамъ да назначаваме съдии, но тѣзи съдии каква работа биха имали? — Нѣма никой да отиде при тяхъ да се съди. Недавна нѣкой казваше, че въ стара Добруджа, която бѣше подчинена на ромънитъ, когато бѣше анексирана, никакви дѣла не сж били завеждани или сж били завеждани само въ крайна нужда, затуй защото хората сж смѣтали, и съ право сж смѣтали, че България нѣма да ги забрави, че България ще се бори за тяхната свобода, и тѣ, ако иматъ нѣкаква разпрavia, слѣдъ това ще се разправятъ. Ние не можемъ да отнемемъ този желание и тая надежда въ тѣзи наши противници, които днесъ лежатъ въ нашитъ крака; ние не можемъ отъ тяхъ да очакваме, че тѣ ще дойдатъ при нашитъ съдии да поставятъ на разглеждане своитъ дѣла. Е добър, щомъ като ние не можемъ да очакваме да има граждански дѣла, защо ще отидатъ тамъ мирови съдии, защо ще отидатъ окръжни съдии, или които и да сж? Какво ни налага това? Ще пратимъ съдия въ Пожаревацъ или въ Куршумлия и ще отиде да съди! Ами защо тогава не пратимъ и въ Браила и въ Александрия? Ами тогава 100 мирови съдии, колкото ние сме прѣдвидѣли, сж недостатъчни. Но въпросътъ не е тамъ; въпросътъ е, понеже за мировитъ съдии и за съдията въобще нѣма работа въ старата територия, нѣма да има работа и тамъ. Военитъ съдии изпълняватъ своята работа както тукъ, така и тамъ, вървямъ, много по-добре, отколкото тукъ, и тѣ ще свършатъ всичко онуй, което бихме възложили да го извършатъ гражданскитъ съдии. Ама казвате, че последнитъ трѣбватъ за най-обикновенитъ граждански актове, за завѣрка и т. н. Но, както ви се каза, кметътъ или комендантътъ или въобще нѣкое длъжностно лице могатъ да извършатъ тая работа. Законътъ за наследството прѣдвигаша, щото едно завѣщание да бѣде направено въ извѣстна форма, но когато войникътъ отъ бойното поле иска да прави завѣщание, иска ли се тази форма? Той може да вземе единъ листъ хартия, да напише своето завѣщание, да го даде на своя началникъ, и това е негово завѣщание. Същото е и тамъ: понеже е военна област и има военно положение, военитъ закони, военитъ съдилища трѣбва да действуватъ и никакви граждански съдилища.

Г. министърътъ на правосъдието, обаче, както тогава, така и днесъ стои на своето становище, че ще трѣбва да се назначатъ съдии въ тѣзи мѣста и смѣта, че ония съдии, съ които разполагаме, ония юристи, които има въ България, не сж достатъчни, ами ще трѣбва да се правятъ нѣкои реформи, ще трѣбва да се правятъ нѣкои отстъпки отъ досегашното положение, само и само да се създадатъ повече хора, та да отидатъ тамъ да съдействуватъ. Първата реформа, която иска да направи въ тази областъ, е да намали ценза на мировитъ съдии, като отъ 25 годишни иска да бѣдатъ 23 годишни. Но извѣстни сж за всѣки единъ отъ васъ ония пословични приказки за мировитъ съдии, които се разправятъ въ нашия простодушенъ народъ, защото той е навикналъ да гледа въ съдията единъ почтенъ старъ човѣкъ. Когато отиде едно момче за съдия, той казва: „Пратили едно хлапете да съди; какво ще ме съди; то още нищо не знае отъ живота, нищо не е разбрало и дошло да съди. Какво правосъдие може да ми раздаде този съдия?“ И прави бѣха нѣкои отъ господата, които наемкаха отъ тукъ, ще бѣде правъ и всѣки единъ, който иска не 25-годишна възраст, а да може дори нѣкакъ ми-

ровият съдия, който е най-близък до народа, да бъде още по-стар, за да може със своята старост и авторитет да въвежда доверие въ съдещитъ се страни. Това е било необходимо, то е необходимо и днес, и затуй въ тази насока не бива никакво намаление на ценза да става.

Послъ, иска се да се даде право и на практиците да бъдат съдии. Ами 100 мирови съдии ще се назначат; неужели нѣма толкова юристи въ България, та да изберете измежду тѣзи юристи съдии? Ами че ние имаме около 1.200 адвокати, ако не и повече, и от тѣзи адвокати повече отъ 256, ако се не лъжа, сѣ само въ София. Ами колко отъ тѣхъ иматъ работа? Едва ли 60 души. Ако толкова е належаща нуждата, не бихте ли могли да вземете отъ тѣзи адвокати съдии или мислите ли, че срѣщу добро възнаграждение не биха отишли?

Министъръ Х. И. Поповъ: Ще ги реквизираме.

А. Радоловъ: Нѣма какво да ги реквизираме; тѣ сами биха отишли, защото нуждата имъ налага и защото нѣматъ работа.

Нѣкой отъ лѣвицата: Нѣма да ги пратятъ.

А. Радоловъ: Нѣма да ги пратятъ — съгласенъ съмъ. — Ами този практикъ, на когото вие ще дадете право, ще го реквизираме ли?

Министъръ Х. И. Поповъ: Ако дойде, добръ, ако не — здраве.

А. Радоловъ: Както е въ единия случай, така и въ другия случай: оставете на свободата на самитъ юристи, на самитъ кандидати.

По-нататък, защо да става това, когато ние имаме толкова много студенти-юристи? Азъ не искамъ да кажа, че трѣбва да вземете студенти, но казвамъ, че у насъ юриспруденцията е нѣкакъ най-много обичана и ние, българитъ, както тукъ, въ България, така и онѣзи, които следватъ въ странство, прѣдпочитаме да следваме вмѣсто въ други факултети, по правото; като се е казало правото, та правото, и всички следватъ правото. Днесъ за днесъ има нѣщо около 1.530 студенти юристи. Всѣка година нацията Университетъ фабрикува повече отъ 100 юристи, и университетитъ отъ странство фабрикуватъ не по-малко, та всѣка година имате 150—200 души юристи. Ами че туй, което за васъ се явява като необходимо и искате да назначите съдии по такъвъ начинъ, вие ще го имате за една година. Ами че имаше много кандидати, които бѣха при адвокатитъ, въ съдилищата, за които нѣмаше мѣсто кждѣ да ги назначаватъ. Така бѣше прѣди войната. Мислите ли вие, че подиръ войната нѣма да бъде същото? Да кажемъ, че ще има избити, ще има ранени, но раненитъ и инвалидитъ биха могли, пакъ съ същата честъ и достойнство, да седятъ на съдийската скамейка; да кажемъ, че има избити, но има твърдъ много, които ще излѣзатъ или сѣ излѣзли и стажуватъ като кандидати, било въ съдилищата, било при адвокати. Измежду тѣхъ ще се намѣрятъ толкова души и нѣма нужда за 100 души да тикате, както се каза, колелото на съдебното вѣдомство 20 години назадъ и да гърсите хора захвърлени въ архивата, да ги изтеглите отъ тамъ и да ги поставите днесъ на съдийската скамейка.

Но, г. г. народни прѣдставители, министърътъ на правосъдието не се задоволява само съ удовлетворение, както той каза, на тая необходима нужда, ами отива и по-нататък: прави реформи по съдебното вѣдомство. Тѣзи реформи се отнасятъ до несмѣняемостта на съднитъ. За тая несмѣняемостъ, както се каза тукъ отъ преждеговорившиятъ, която е отъ 20 години, за себе си и отъ онова, което съмъ слушалъ отъ хора по-възрастни, съ по-голяма опитностъ отъ мене, съмъ слушалъ само да се говори добро. Чухъ нѣкоя адвокати въ 1914 г. да казватъ: „Съднитъ започнаха да дембелуватъ и не знамъ какво, работа не вършатъ, ще трѣбва тая несмѣняемостъ да се прѣмахне“. Но азъ мисля, че тия хора не говорятъ така, освѣнъ изхождайки отъ своитъ съсловни интереси, отъ своитъ интереси като адвокати, които искатъ прѣзъ врѣмето на своето властване да могатъ и повече дѣла да иматъ, да могатъ тѣхнитъ дѣла да бъдатъ и по-добри плащани, защото когато съдията стане смѣняемъ, когато стане зависимъ, на него могатъ да му влияятъ, него могатъ да принудятъ, могатъ да го накаратъ по какъвто и да е начинъ да стори това, което тѣ искатъ, понеже малко сѣ характернитъ хора, здравитъ хора. А у насъ туй е лошото, че въ такъвъ случай се мжчатъ не да създаватъ характери, а се мжчатъ да унищожаватъ, да сломяватъ характери.

Единъ мой другаръ юристъ ми казваше неотдавна: „Азъ, казва, за една година“ — защото прѣди да навърши петъ години не бѣше несмѣняемъ — „бѣхъ мѣстенъ осемъ лѣти“. Мислите ли вие, че той е могълъ да остане непрѣклоненъ, когато така сѣ го мачкаха, така сѣ играли съ него? Мислите ли, че всѣки може да направи това? Напротивъ, малко сѣ характернитъ хора, малко сѣ здравитъ хора, а България има нужда, прѣди всичко, отъ характери — това е необходимо, и вие трѣбва да се мжчимъ да ги създадемъ, а не да ги унищожаваме. И тази реформа, която се прави, гони именно тази цѣль; азъ не мога да я оправдая съ никаква друга цѣль. Никакво подобрене на съдийския персоналъ, никакво подобрене въ съдебното вѣдомство не може да се поставя като причина за измѣнението, което нямъ се прѣдлага на гласуване. Съднитъ, мировитъ съдии, два мѣсеца следъ демобилизацията, щѣли да станатъ смѣняеми. Защо е тази смѣняемостъ? За да подобримъ съдебното дѣло, съдебното вѣдомство въ новитъ земи. Хубава идея, защото хората казватъ, че за да може да асимилирашъ извѣстни нѣща, кждѣто прѣобладаващиятъ елементъ не е твой, а е другъ, трѣбва да поставишъ, прѣди всичко, добъръ съдийски персоналъ, добъръ административенъ персоналъ, добъръ персоналъ въ всѣко едно отношение. Но ние съ това ли почваме? Нека поставимъ добра администрация, добри началници, добри пристави, добри окръжни управители; нека бъдатъ свѣстни хора тѣзи, които иматъ най-много работа съ населението, които сѣ най-близко до него; нека поставимъ свѣстни секретаръ-бирници. Ние съ това ще направимъ много повече, отколкото ако вземемъ отъ тукъ, отъ България, свѣстнитъ съдии и ги изпратимъ тамъ. И много справедливо ви казва, че нѣма да пожелаятъ да отидатъ, тѣ ще си подадатъ оставката и въ такъвъ случай вие добри съдии нѣма да имате нито въ стара България, нито тамъ. Значи, ще се постигнатъ отрицателни резултати. Азъ мисля, че Вашиятъ стремежъ, г. министре, не е да постигнете тѣзи отрицателни резултати и това не може да бъде като цѣль на нѣкой министъръ и на нѣкой отъ насъ тукъ, народнитъ прѣдставители.

Отмѣнява се и таблицата за повишенията и се постави като причина „опитътъ не оправдалъ надеждитъ“, и таблицата попрѣчила за подобренieto на съдебния персоналъ. Не зная какъ може да попрѣчи. Слушахъ прѣди малко г. професоръ Фаденхехтъ, който изтъкна прѣдъ всички насъ, какъ е избранъ висшиятъ съдебенъ свѣтъ и каква гаранция прѣдставлява той за съдийския персоналъ, да бъде повишенъ всѣки по реда си и споредъ заслугитъ си. Каква по-голяма гаранция може да прѣдставлява отъ тоя висшъ съдебенъ свѣтъ единъ министъръ или пъкъ едно парламентарно болшинство? Ама, каза се, висшиятъ съдебенъ свѣтъ билъ неотговоренъ факторъ, а министърътъ е отговоренъ факторъ. Той, министърътъ, е отговоренъ факторъ, но министърътъ е министъръ днесъ или утрѣ, той не е министъръ въ другиденъ, когато може да бъде замѣстенъ отъ другъ. Единъ министъръ, прѣди да дойде тукъ и да стане министъръ на правосъдието, трѣбва да е билъ на адвокатската скамейка, и когато отиде на министерската скамейка, тамъ ли той ще разсѣждава съ психологията на единъ старъ съдия? Друго лице никога не е разсѣждавало съ тази психология, никога не е имало изработено това чувство на висша правда, каквото може да има единъ старъ съдия, защото, за голѣмо съжаление, така е: адвокатътъ у насъ е привикналъ да си криви свѣстѣта, да си чули свѣстѣта така, както продукуватъ интереситъ на неговия клиентъ; шомъ клиентътъ му го възнагради добръ, той е готовъ всичко да направи, само и само да спечели дѣлото. (Ржкоплѣскане въ лѣвия центъръ) Шомъ като това е министърътъ, днешниятъ, утрѣшниятъ, вчерашниятъ, какъ мога да го взема като по-голяма гаранция отъ оня, който е свикналъ съ прилагането на законитъ въ страната, отъ оня, който има едно чувство, една душа на единъ старъ музикантъ — ако щете да направя едно сравнение — който не може да търпи една фалшива нота, единъ фалшивъ тактъ? Какъ можемъ ние да прѣдпочитаме вчерашния адвокатъ прѣдъ толкова дългогодишенъ, изпитанъ и доста разуменъ и силенъ въ областта на правосъдието дѣло съдия? Какъ можемъ да оправдаемъ такова прѣдпочитане? Кждѣ е гаранцията? Никога единъ министъръ, както сѣ поставени, били сѣ и ще бъдатъ поставени работитѣ на България при това положение, не може да прѣдставлява една по-голяма гаранция. Каза се отъ тукъ, че той винаги е достигалъ да бъде повлияванъ отъ своитъ партизани, и партизанитъ ще му каже:

„Азъ не съмъ дошълъ тукъ за друго, а съмъ дошълъ да ме слушашъ за нѣкои работи. Този сѣдия ми прѣчи, дѣло не мога да спечеля, не мога да му повлияя“. Какъ да му се повлияе? Ще го повишатъ или ще стане това, което иска адвокатътъ. И министърътъ, ще не ще, принуденъ е да изпълни волята на партизанина си. Такава е била психологията, такава тя е и сега, такава ще бѣде и занапрѣдъ. Не искамъ да пророкувамъ и да задължавамъ бѣдацитѣ министри или кои да сѣ съ едно подобно положение, но въ всѣки случай не може единъ министъръ на правосѣдието да не се подаде на своитѣ партизани. Тѣзи партизани му влияятъ и той, съгласно тѣхното искане, ще прави повишенията и пониженията. И дѣ е тогава гаранцията, че вие този сѣдия, отъ когото искате да сѣди по истината, по правдата, ще сѣди споредъ тѣхъ, когато адвокатътъ, който ще пледира прѣдъ него, ще иска да бѣдатъ прокарани, въпрѣки закона, нѣкои негови дѣла? Не може да бѣде министърътъ на правосѣдието гаранция. Той не може да бѣде отговоренъ факторъ. По-отговоренъ факторъ е висшиятъ сѣдебенъ свѣтъ, защото той е съставенъ отъ хора, които иматъ по-голяма отговорностъ прѣдъ българското общество и прѣдъ българското сѣдийство, отколкото единъ министъръ на правосѣдието, защото и тѣ до вчерашния день сѣ били въ зависимостъ отъ тоя свѣтъ и знаятъ какъ всѣка една неправда по отношение на тѣхъ се отразява върху тѣхната душа и какъ тази неправда би се отразила върху ония, по отношение на които тѣ биха я приложили. Заради туй, повтарямъ, тоя мотивъ, че министърътъ билъ отговоренъ факторъ, а висшиятъ сѣдебенъ свѣтъ не билъ отговоренъ факторъ, е мотивъ неуважителенъ.

Ако трѣбва, г. г. народни прѣдставители, да се направи една реформа, то е да се разшири несмѣняемостта и да се направи не само за сѣдинѣ, но и за прокуроритѣ, защото и чрѣзъ прокурора, като е зависимъ, могатъ да влияятъ, и него могатъ да накаратъ да оттегли едно обвинение по отношение нѣкого, или пъкъ да го поддържа; казвамъ, необходимо е и прокурорътъ да стане несмѣняемъ, и когато тази несмѣняемостъ не само бѣде прокарана въ сѣдебното вѣдомство, но бѣде прокарана и по отношение на нашитѣ административни чиновници, по отношение на всички държавни служители, тогава ние можемъ да разчитаме на добросѣвѣстностъ и тогава ние можемъ да разчитаме, че тѣ ще почитатъ законитѣ на тая страна и ще изпълняватъ самоотвержено своя дългъ. Но докогато не ги направимъ такива, ние нѣмаме морално право да искаме отъ тѣхъ да бѣдатъ добри българи, да се подчиняватъ на нашитѣ закони и да бѣдатъ въ хармония съ тѣхъ. Ние нѣмаме това право, защото не имъ даваме оная закрила, която имъ е необходима да се даде на закона, да се даде на сѣдията, която е необходима да се даде на оная човѣкъ, който е поставенъ въ положението на Темида да раздава правосѣдие.

Г. прѣдставителътъ на Работническата социалъ-демократическа партия говорѣше за избираемостта на сѣдинѣ. Ако засѣгамъ, г. г. народни прѣдставители, тоя въпросъ, то е заради туй, защото не вѣрваме, че и тѣ днесъ за днесъ искатъ да се приложи такава реформа. Ако, г-да, вие бихте искали да се приложи тая реформа днесъ за днесъ, ние ще имаме работи, които и вие не бихте харесали на практика; работи, които и васъ биха, може би, отвратили, каквито имаме въ днешната партизанщина. Но,

ще кажете, кой ще избира този сѣдия, кой ще избира този висшъ магистратъ?

Т. Лукановъ: Болшинството отъ избирателитѣ.

А. Радоловъ: Болшинството отъ избирателитѣ прѣцѣнява ли ги? Може ли да ги прѣцѣни?

Г. Кирковъ: Тѣ сѣ прѣцѣнили и Васъ.

А. Радоловъ: Моля Ви се, тѣ сѣ прѣцѣнили и Васъ; може би, незаслужено мене; може би, достатъчно незаслужено Васъ, а може би и други много по-недостатъчно заслужено. Та при нашитѣ съврѣменни нрави, при живота, който ние живѣемъ, тѣзи сѣдии ще станатъ партизани, и когато трѣгне тая партизанщина, когато тя се въведе въ нашето сѣдебно дѣло, тогазъ тежко и горко на това сѣдебно дѣло. Азъ вѣрвамъ, и дано обществото, дано народитѣ се промѣнятъ, дано нашиятъ народъ се промѣни — не искамъ да говоря за другитѣ — и да дойдемъ до онова съзнание, щото сѣдията, когото ще избираме, да го избираме съ съзнание. Туй бихъ желалъ да стане, но днесъ за днесъ, въпрѣки желанието си, не мога за себе си да се съглася съ такава една реформа.

И тѣй, г. г. народни прѣдставители, ние, поради всички тѣзи изтъкнати отъ мене основания тукъ, отъ името на нашата група, не само че не можемъ да гласуваме законопроектъ, но поради това посѣгателство, което се прави на несмѣняемостта на нашитѣ сѣдии, отъ името на правдата, която трѣбва да изразява сѣдията, протестираме. (Рѣжкоплѣскане въ лѣвия центъръ)

Прѣдседателътъ: Понеже часътъ приближава 8, трѣбва да се вдигне засѣданието и записанитѣ по тоя законопроектъ ще говорятъ въ слѣдующето засѣдание.

Понеже въ срѣда е официаленъ празникъ, желателно е да имаме засѣдание въ четвъртъкъ, и прѣдседателството моли Народното събрание да се съгласи въ четвъртъкъ да имаме засѣдание.

Отъ лѣвицата: Утрѣ, утрѣ.

Д. Драгиевъ: Г. прѣдседателю! По-добрѣ е утрѣ да имаме засѣдание.

Прѣдседателътъ: Азъ искахъ да прѣдложа за утрѣ да имаме засѣдание, но г. министъръ-прѣдседателътъ заяви, че утрѣ сѣ заети съ друга работа и затова прѣдлагамъ засѣданието да бѣде въ четвъртъкъ.

Д. Драгиевъ: Тѣй кажете. Тогава нека бѣде въ четвъртъкъ.

Прѣдседателътъ: Тѣй че никой не е противъ и приема се засѣданието да бѣде въ четвъртъкъ, съ дневенъ редъ: продължение на днешния дневенъ редъ.

Т. Лукановъ: А интерпелации кога ще турите? За тѣхъ нѣма врѣме.

Министъръ Н. Апостоловъ: Има, има врѣме.

Прѣдседателътъ: (Звъни) Вдигамъ засѣданието.
(Вдигнато въ 7 ч. 55 м. вечеръта)

Прѣдседателъ: Д-ръ Д. К. ВАЧОВЪ

Подпрѣдседателъ: Д-ръ И. МОМЧИЛОВЪ

Секретаръ: Д-ръ Д. ДИМИТРОВЪ

Началникъ на Стенографското бюро: Т. ГЪЛЖБОВЪ